

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

DOHLED NAD NEZLETILÝMI

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Hyková, Ph.D.

Autor práce: Jana Trýbová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: III.

Forma studia: prezenční

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

20. března 2010

vlastnoruční podpis studentky

„Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Kateřině Hykové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

„Na tomto místě bych chtěla také poděkovat rodičům a všem, kteří mne během studia podporovali.“

OBSAH

ÚVOD	6
1 KRIMINALITA DĚTÍ	8
1.1 Charakteristické rysy trestné činnosti mládeže	8
1.2 Typické anamnézy nezletilých a mladistvých provinilců	10
1.3 Motivace k nejčastějšímu trestnému činu dětí - krádež	11
1.4. Příčiny kriminality	13
1.4.1 Vnější a vnitřní faktory	14
1.5. Struktura kriminality	15
1.6. Rozdíly dle pohlaví	16
1.6.1 Trestná činnost u dívek	16
1.6.2 Trestná činnost u chlapců.....	16
2 ŘEŠENÍ KRIMINALITY NEZLETILÝCH	18
2.1 Opatření ukládaná dětem, které se dopustily činu jinak trestného.....	18
2.1.1 Výchovní povinnost	19
2.1.2 Výchovní omezení.....	20
2.1.3 Napomenutí s výstrahou.....	20
2.1.4 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného programu ve středisku výchovné péče	20
2.1.5 Ochranná výchova.....	21
3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	22
3.1 Probace	22
3.2. Dohled probačního úředníka u dětí mladších 15 let.....	23
3.3 Probační dohled v kontextu sociální práce.....	24
3.4 Realizace a průběh dohledu nad dětmi mladšími 15 let.....	25
3.5 Podnět k zrušení dohledu probačního úředníka	28
4 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	30
4.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	31
4.2 Odbor sociálních věcí.....	31
4.3 Kurátor pro mládež	32

4.3.1	Činnosti prováděné kurátorem pro mládež	32
4.4	Opatření sociálně-právní ochrany dětí	34
4.4.1	Preventivní a poradenská činnost.....	34
4.4.2	Výchovná a poradenská činnost.....	35
4.4.3	Výchovná opatření	35
4.5	Kompetence OSPOD ve věcech činů jinak trestných	37
5	PRAKTICKÁ ČÁST	38
5.1	Cíle práce	38
5.2	Hypotézy	38
5.3	Metodika	38
5.4	Kasuistika č. 1 - Průběh dohledu PMS nad nezletilým klientem.....	39
5.5	Kasuistika č. 2 - Průběh dohledu OSPOD nad nezletilým klientem.....	47
5.6	Diskuse.....	52
	ZÁVĚR.....	54
	Seznam použité literatury.....	56
	Seznam zkratk	61
	Seznam příloh	62
	Příloha I.	63
	Příloha II.....	64
	Příloha III	65
	Abstrakt	67
	Abstract in English.....	68

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma „Dohled nad nezletilými.“ S problematikou jsem se podrobněji seznámila při své praxi na Probační a mediační službě v Českých Budějovicích. Tato praxe mne při výběru tématu velmi ovlivnila, a proto jsem se začala o tuto oblast více zajímat.

Hned v úvodu bych chtěla čtenáři objasnit význam slov nezletilý a čin jinak trestný, která jsou velmi často v práci používány. Nezletilý je člověk od narození do 15 let, který nemá trestní odpovědnost.¹ Čin jinak trestný představuje čin, který není trestným činem s ohledem na nízký věk pachatele. Jedná se tedy o kategorii dětí mladších patnácti let. Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit opatření dle § 93.²

Většina z nás si při pomýšlení na děti vybaví něco roztomilého, krásného, něžného, plného očekávání. Děti v sobě nezapřou i určitou míru drzosti, neukázněnosti a dravosti. Přinášejí rodičům mnoho radostí, ale i starostí. To je zcela přirozené. Rodiče si často na své ratolesti stěžují nejbližším příbuzným a známým.

V naší společnosti však existují i děti, které se vyznačují určitým stupněm asociality dokonce antisociality. Právě těmto dětem bývá mnohdy ukládán dohled. Kde se stala chyba? Možná je to způsobené dnešní hektickou dobou. Dětský svět je potlačován. Na děti jsou kladeny vysoké požadavky. Rodiče dětem věnují málo času. Další možnou příčinou mohou být geny, negativní vzory, idoly, nadměrné množství času stráveného u televizních obrazovek a počítačů. Příčinou může být také nestabilní rodinné zázemí, provázené četnými rozvraty manželství.

Bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě části, a to na teoretickou a praktickou. V teoretické části bych se pokusila čtenáře stručně informovat o problematice kriminality dětí, o jejich příčinách, struktuře a následném řešení kriminality. Největší pozornost jsem věnovala dohledům nad nezletilými. Jedná se o dohled

¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnost mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, § 89 odst. 1.

² Tamtéž, § 89 odst. 2.

probačního úředníka ukládaný dle Zákona 218/2003 Sb. a dohled prováděný oddělením sociálně-právní ochrany dětí ukládaný dle Zákona o rodině. Teoretická část obsahuje také základní informace o činnosti a kompetencích probační a mediační služby (dále PMS) a oddělení péče o dítě (dále OSPOD).

Při psaní bakalářské práce použiji odbornou literaturu a další možné písemné a elektronické zdroje zaměřující se na tuto problematiku. Dále mi budou nápomocny informace, které mi byly poskytnuty zaměstnanci výše zmíněných institucí v průběhu praxí během svého studia. Zde jsem měla možnost účastnit se konzultací s klienty, nahlédnout do spisové dokumentace, účastnit se sociálního šetření v rodině, školách i v jiných institucích.

V praktické části své práce se chci za pomoci metody kasuistik, vlastního pozorování a studie spisové dokumentace PMS a OSPOD pokusit o srovnání výše zmíněných dvou dohledů.

Kriminalita a porušování společenských norem dětmi je v současnosti velmi diskutovaným problémem. Méně často se již hovoří o řešení této problematiky. Mnozí lidé vůbec netuší, nebo mají pouze malé povědomí o tom, že existují výše zmíněné dohledy, a těm především je věnována tato práce.

1 KRIMINALITA DĚTÍ

Statistiky a analýzy kriminality nám říkají, že od roku 1989 dochází k velkému nárůstu trestné činnosti, a to nejen u dospělé populace, ale bohužel i u dětí a mladistvých. Počet trestných činů spáchaných dětmi mladšími 15 let dosáhl svého maxima v roce 1997. Od roku 2002 se toto číslo začalo významně snižovat. Pokud se na problematiku kriminality dětí budeme dívat zcela statisticky, tak počet trestných činů páchaných těmito dětmi za poslední roky klesá. Musíme však zohlednit též i snižující se počet nově narozených dětí.³ Ve skutečnosti je tento problém velmi vážný.

Nenarůstá pouze majetková trestná činnost, ale jsou zaznamenány i násilné útoky. Děti jsou stále více brutálnější a rafinovanější. Moderní doba je velmi uspěchaná a tudíž i mladé generace dospívají daleko dříve, než tomu bylo v minulosti. Na děti jsou kladeny mnohdy velké požadavky. Žijí v náročném světě plném nebyvalých možností, ale i omezení. Některé děti mají v životě to štěstí, že disponují kvalitním rodinným zázemím a dobrými základy do úspěšného života. Bohužel ti, co k těmto šťastlivcům nepatří, často inklinují k různým formám úniku, a to například právě k trestné činnosti. Proto je nutné nepodceňovat tuto problematiku a věnovat zvýšenou pozornost formám a projevům kriminality u dětí.

1.1 *Charakteristické rysy trestné činnosti mládeže*

V první podkapitole mé práce bych se chtěla zabývat charakteristickými rysy dětské delikvence. Kuchta ve své publikaci uvádí, že i přes rozdílnost jednotlivých kultur a trestněprávních systémů můžeme sledovat určité shodné typické znaky kriminality mládeže.⁴

³ Srov. Příloha I.; Příloha II.

⁴ KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4, s. 269.

Za typický projev dětské delikvence můžeme považovat nedostatečnou naplánovanou přípravu trestného činu, která přispívá ke snadnějšímu objasnění.⁵ Důkazem tohoto tvrzení je dle Novotného a Zapletala především nahodilost místa činu, použití nevhodných nástrojů, volba nevhodného času pro provedení činu nebo nedokonalé zahlazení stop.⁶

Dále se dětská delikvence vyznačuje neadekvátním jednáním. Děti nejsou schopni odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu, nebo se některých potřeb zcela vzdát. Jednají pod vlivem momentální situace. Trestná činnost dětí může mít i nádech určitého druhu zábavy či soutěživosti, zaplňování přebytečného času, potřeby seberealizace. Jejich jednání je určitou revoltou proti světu dospělých.

S dětskou delikvencí úzce souvisí chlubitost svými činy, vandalismus, šikanování. Hodnota odcizené věci bývá mnohdy neúměrně nízká v porovnání se škodou, jakou dětský pachatel trestným činem způsobí. Odcizené předměty bývají následně hierarchicky rozdělován mezi členy zločinecké skupiny.

Velkým nebezpečím může být tendence tíhnout k extremistickým hnutím. Kriminalita též bývá páchána pod vlivem možných asociální či antisociálních módních životních stylů.

V dnešní moderní době hrozí, že se mladí lidé stávají i oběťmi „virtuální reality“, která je jim zprostředkována masmédií a počítačovými hrami.

Mladí lidé mají na svědomí i značnou část požárů, výbuchů, anonymních telefonátů ohlašujících fiktivní situace obecného ohrožení.⁷

Trestná činnost dětí má tedy bezesporu své charakteristické rysy, kterými se odlišuje od jiných druhů kriminality. Příčinou je především věk a zkušenosti dětských pachatelů.

⁵ ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie* [online]. České Budějovice : Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2007 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <http://www.zsf.jcu.cz/struktura/katedry/radio/informace-pro-studenty/ucebni_texty/ochrana-obyvatelstva-se-zamerenim-na-cbrne-aplikovana-radiobiologie-a-toxikologie-krizova-radiobiologie-a-toxikologie/zaklady-kriminologie.doc/view?searchterm=Řehoř>, s. 35.

⁶ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, a. s., 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 458.

⁷ ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie*, s. 35.

1.2 Typické anamnézy nezletilých a mladistvých provinilců

V Severočeském výchovném ústavu pro mládež byl testován pětisetčlenný vzorek nezletilých a mladistvých. Celých 15 let byly shromažďovány nejpodstatnější a nejtypičtější anamnestické charakteristiky. Výzkum ukázal, že se mezi těmito jedinci vyskytují určité identické znaky a okolnosti jejich života, které mohly mít stěžejní vliv pro nastartování jednání směřujícího k proviňování a k protispolečenské činnosti.⁸

Nyní bych uvedla jejich souhrn.

- „53 % delikventů bývá nechtěnými anebo od počátku nemilovanými, zanedbávanými či citově deprimovanými dětmi.
- 57 % pochází z rozvrácené nebo jinak sociálně nefunkční rodiny.
- 11 % delikventů bylo po narození umístěno do kojeneckého ústavu, nebo se v raném dětství ocitlo v dětském domově.
- 57 % od raného věku bývalo nadměrně, nespravedlivě, nebo naopak nedostatečně trestáno. 65% bylo vystaveno tlaku nadměrné či naopak nedostatečné výchovy.
- 55 % vykazuje nadprůměrně agresivní tendence (acting-out-score), a to nejen vůči vnějšku, ale někdy i vůči sobě – tendence k sebepoškozování i k sebevraždě.
- 35 % je průměrně inteligentních.
- 6 % je nadprůměrně inteligentní.
- 59 % je podprůměrně inteligentní.
- 40 % získalo předčasné sexuální zkušenosti.
- 47 % bylo v dětství pohlavně zneužito.
- 52 % není schopno účinné sebekontroly, zpětné vazby (svědomí), mravní brzdy a korektivní rozhodovací procesy spolehlivě nefungují, delikventi si jich nebývají vědomy.

⁸ NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. 1. vydání. Liberec: Dialog, 2006, ISBN 80-86761-45-2, s. 40.

- U 63 % byl v rodinné anamnéze konstatován alkoholismus alespoň jednoho z rodičů, případně pokus o sebevraždu některého z nich, psychiatrické problémy otce nebo matky, alespoň jeden z rodičů byl přinejmenším jedenkrát ve výkonu trestu.
- 60 % obtížně uzavírá trvalejší emoční vztahy, vykazuje poruchy komunikace a kooperace.
- 73 % je disharmonickými osobnostmi, projevují se znaky lehké mozkové dysfunkce, nadprůměrně vysokého neuroticismu zejména v dimenzi silné extroverze, užívali psychiatrické léky, například neuroleptika.
- 61 % neprožívá pocity viny po provinění, neprojevuje soucit, trest, jenž jim byl uložen, chápe nikoli jako podnět k sebekorekci, ale spíše jako pomstu či odvetu.
- 82 % touží po bezpracném životě, po dobrodružství, po přímočarém uspokojení všech svých přání a potřeb.
- 87 % je většinou mužského pohlaví.
- 61 % pokračuje v delikventním jednání nejpozději do tří let po propuštění z převýchovného zařízení v 15 nebo v 18 letech.“⁹

1.3 Motivace k nejčastějšímu trestnému činu dětí - krádež

Trestný čin krádeže je nejčastějším projevem kriminálního chování této věkové skupiny. Abychom mohli posoudit motivaci dítěte k tomuto jednání, je důležité získat co nejvíce informací. Musíme si odpovědět na otázku, zda-li šlo o jednání individuální, či v partě, v rámci rodiny či mimo ni. Zda-li byly v jednání zaznamenány prvky účelnosti, nebo naopak nesmyslnost krádeže. Při posuzování by nás mohlo zajímat též využití předmětů či peněz získaných krádeží. Dítě tyto peníze může využít pro své účely, nebo jimi podplácí své vrstevníky, starší

⁹ NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*, s. 40.

kamarády, aby dokázalo svou odvahu. Leckdy jsou drobné krádeže nazývány určitým druhem sportu.¹⁰

Dětské krádeže mívají různou podobu a jejich závažnost pramení z několika možných kritérií. Těmito kritérii je místo krádeže, způsob krádeže, její cíle a frekvence.¹¹

Zajímavostí je, že děti mladšího věku okrádají spíše své vrstevníky než dospělé. Lhaní a krádež dospělému hodnotí za větší přestupek, než kdyby to samé provedli nezletilému.¹²

Obecně lze říci, že nezletilí pachatelé jsou nejčastěji ve věci krádeží motivováni „touhou získat atraktivní předmět pro sebe (sběratelská vášně) či jinou osobu. Je-li předmět ukraden pro jinou osobu pak důvod tvoří snaha získat nebo udržet její sympatie. Dále se snaží způsobit bolest odcizením oblíbeného předmětu. Při krádeži se jedná o náhodnou příležitost bez hlubšího zájmu. Děti jsou motivovány nudou a touhou po dobrodružství, kdy jsou kradeny i věci nepotřebné, a později vyhozené. Tento typ krádeže se většinou vyskytuje v partách. Touží po obohacení a příjemném životě bez námahy. Tato motivace je závažná, neboť se v ní projevují asociální sklony. Může jít o rozvoj deviantních motivů nebo o projev nedostatečně rozvinutých vztahů k etickým hodnotám. Z hlediska etiologie je zde rozhodující nedostatek vhodných socializačních podnětů a chyby v sociálním učení“¹³

Vágnerová říká, že motivací nežádoucího chování je potřeba stimulace, potřeba citové jistoty a bezpečí, potřeba seberealizace, potřeba úniku z aktuálně tíživé, ohrožující situace („volání o pomoc“), potřeba získat žádoucí materiální

¹⁰ KRÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 2. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2004. ISBN 80-7040-724-7, s. 15.

¹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-7178-802-3, s. 74.

¹² Tamtéž, s. 74.

¹³ ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1. vydání. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 1998. ISBN 80-7040-306, s. 66.

prostředky. Důvodů ke konkrétní lidské reakci může být víc a navzájem se tyto motivy mohou překrývat.¹⁴

Cíl krádeže a motivace, které k takovému jednání vedly, nám může odkrýt, s jakými problémy se dítě ve svém životě potýká. Prvním typem jsou děti, které kradou pro druhé. Motivem takových krádeží bývá neuspokojená potřeba dosáhnout vyšší prestiže mezi vrstevníky. Tento způsob získávání kamarádů volí dítě, které je pro ostatní neatraktivní, nebo si neosvojilo potřebné sociální dovednosti a vhodnější variantu neovládá. Pokud dítě krade pro sebe, chce získat něco, čeho nelze dosáhnout jiným, sociálně přijatelným způsobem. Ve vzácných případech může jít i o nouzové uspokojení základních potřeb, pokud rodina vážným způsobem selhává. Dalším případem je situace citového strádání. Citově deprimované děti mohou nadměrně hromadit věci nebo jídlo, čímž si kompenzují chybějící citové zázemí. Třetím okruhem jsou děti, které kradou pro partu. Zde jsou hlavními motivy snahy udržet si svou pozici v partě, nebo souvisí se sociálními normami party, kde je krádež žádoucí, nebo dokonce povinná aktivita. Tato varianta motivace ke krádežím je tou nejzávažnější, neboť se asociální chování fixuje jako norma.¹⁵

1.4 Příčiny kriminality dětí

Příčin, které vedou děti k potřebě páchat protisociální chování, je celá řada a jsou velmi různorodé a interdisciplinární. Matoušek říká, že jedna vyčerpávající odpověď na příčiny takového jednání je nemyslitelná.¹⁶ Každý odborník považuje za stěžejní jiný faktor ovlivňující delikventní chování dětí.

Během svého studia jsem se často setkala s multifaktoriálním přístupem při hledání příčin určitého jevu ve společnosti. Člověk je bytostí bio-psycho-sociálně

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-802, s. 706.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*, s. 74, 75.

¹⁶ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-771-X, s. 15.

spirituální. Proto je třeba při hledání faktorů ovlivňujících delikventní projevy chování zohledňovat působení více faktorů současně, a to jak vnějších, tak i vnitřních. Matoušek říká: „Delikvence je chování. Chování je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na ně mají vliv. Genetická dispozice může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která vyloupí obchod.“¹⁷

1.4.1 Vnější a vnitřní faktory

Dle Záškodné lze obecné příčiny delikventního jednání rozdělit na vnější (exogenní) a vnitřní (endogenní).¹⁸

Vnitřní faktory se přímo váží na osobnost pachatele a převážně se jedná o genetické dispozice, vrozené osobnostní vlastnosti, postoje, zájmy, ale i vrozená psychická onemocnění (například hyperkinetický syndrom), která mohou podpořit negativní chování.¹⁹

Záškodná říká, že vnitřní činitelé zrcadlí abnormální, mnohdy psychopatické rysy osobnosti. Tyto rysy je možné zaznamenat již v útlém věku a jsou obtížně ovlivnitelné socializačním působením či represivním opatřením po spáchání trestného činu.

Pokud hovoříme o vnějších činitelích, jedná se zejména o sociální podmínky, kterými mohou být např. disociální rodinné prostředí, či vzor antisociálních rodičů. Z vnějších faktorů ovlivňujících kriminalitu dětí hraje největší roli rodina, dále se pak jedná o vliv školy a mimorodinného a mimoškolního prostředí, především vrstevnické skupiny.²⁰

¹⁷ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 23.

¹⁸ ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*, s. 73.

¹⁹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 21.

²⁰ ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*, s. 73.

1.5 Struktura kriminality nezletilých

Večerka v publikacích *Sociálně patologické jevy ve společnosti* a *Pachatelé na prahu tisíciletí* rozděluje strukturu kriminality do hlavních čtyřech kategorií: násilná kriminalita, mravnostní kriminalita, majetková kriminalita a ostatní delikty (tj. především hospodářská kriminalita a zbývající delikty).

Odborníci na problematiku kriminality nezletilých říkají, že nejčtenějšími delikty páchanými dětmi je právě majetková trestná činnost. Matoušek uvádí, že dle policejní evidence se jedná konkrétně o činy krádeže věcí z aut, krádeže aut, podvody, krádeže kol, vloupání do víkendových chat, vloupání do bytů, zpronevěra, krádeže v bytech, vloupání do obchodů, vloupání do restaurací. Oproti tomu Kuchta tvrdí, že děti mladší 15 let se většinou podílí více na případech vydírání či poškozování cizí věci.²¹

K násilným deliktům u dětí dochází přibližně desetkrát méně, než je tomu u kriminality majetkové. Jedná se především o úmyslné ublížení na zdraví a loupež. Zastoupení mravnostní kriminality oproti majetkové kriminalitě je až padesátkrát menší. Jejím nejfrekventovanějším projevem je pohlavní zneužívání.²²

Večerka se s Matouškem neshoduje v násilné trestné činnosti. Tvrdí, že nejčastějším projevem násilných deliktů dětí je vydírání v podobě šikany (děti 36 %, mladiství 20 %).²³

V kategorii ostatních deliktů (zbývající a hospodářská kriminalita) se nejčastěji nezletilí zaplétají do skutků souvisejících s problematikou drog, a to především neoprávněná výroba a držení psychotropních látek a šíření toxikománie (děti 25 %, mladiství 30 %).²⁴

²¹ KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 270.

²² MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 148.

²³ VEČERKA, K. a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2000 ISBN 80-86008-74-6, s. 38.

²⁴ Tamtéž, s. 39

1.6 Rozdíly dle pohlaví

Odlišnou strukturu kriminality určují též i rozdíly pohlaví. „ Z hlediska pohlaví lze říci, že mezi kriminalitou dívek a chlapců existují velké rozdíly, a to jak v rozsahu, tak v závažnosti páchaných deliktů. Dívky se podílejí ve výrazně menší míře než chlapci.“²⁵

Zajímavé je, že u chlapců páchaní delikvence vrcholí ve čtrnácti letech, u dívek delikvence stoupá v nepatrné míře po celé zkoumané období prováděné v rozmezí 12-15 let věku dítěte.²⁶

1.6.1 Trestná činnost u dívek

U dívek do 15 let silně dominují na prvním místě krádeže, s kterými jsou úzce provázány trestné činy poškozování cizí věci, porušování domovní svobody a trestný čin loupeže. Dalšími činy charakteristickými pro nezletilé dívky mohou být například křivé obvinění, padělání a pozměňování veřejné listiny, podvody, loupeže a porušení zákonů ve věcech drogové problematiky. Stále častěji u dívek stoupají projevy výtržnictví. U nezletilých dívek podíl pachatelek každým rokem stoupá, též i nepřiměřené užití násilí. Přesto tato čísla nejsou závratně alarmující oproti nezletilým chlapcům.²⁷

1.6.2 Trestná činnost u chlapců

Výrazně početnější skupinou jsou nezletilí chlapci, u kterých bezkonkurenčně vyhrává majetková trestná činnost (krádeže, vloupání). U násilné trestné činnosti se jedná o loupeže a úmyslné ublížení na zdraví, výtržnictví, vydírání. Dále se

²⁵ KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 270.

²⁶ PODANÁ, Z.; BURIÁNEK, J. *Česká mládež v perspektivě delikvence*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008, ISBN 80-86284-68-9, s. 17.

²⁷ MAREŠOVÁ, A. *K problematice delikventní mládeže - hlubší pohled na statistické údaje*. Kriminálníka : čtvrtletník pro kriminologickou teorii a praxi [online]. 2000, roč.33, 4, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminálníka/2000/00_04/maresova.html>.

nezletilí chlapci dopouštějí pytláctví, nedovoleného ozbrojování, nedovolené výroby a držení omamných či psychotropních látek a jedů, podílnictví a šíření toxikomanie. Zapojují se do násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci. Velký podíl mají nezletilí chlapci na trestném činu šíření poplašné zprávy.²⁸

²⁸ MAREŠOVÁ, A. K problematice delikventní mládeže.

2 ŘEŠENÍ KRIMINALITY NEZLETILÝCH

V roce 2003 došlo v České republice k podstatné změně v oblasti posuzování odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. Zabývá se tím zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů ze dne 25. června 2003. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2004. Opět došlo k další novele zákona s účinností k 1.1.2010.

„Zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.“²⁹ Zákonem č. 41/2009 Sb., který novelizoval i zákon o soudnictví ve věcech mládeže, sem byly s účinností od 1.1.2010 doplněny tři nové právní následky činu jinak trestného.³⁰ Tato přidaná opatření nalezneme v § 93 pod písmeny a), b), a c) a následně se jimi budeme zabývat v další podkapitole.

Ve své práci bych se chtěla zabývat především opatřením – dohled probačního úředníka, kterému přiřkládám důležitou roli při komplexním řešení kriminality nezletilých.

2.1 Opatření ukládaná dětem, které se dopustily činu jinak trestného

„Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) výchovnou povinnost
- b) výchovné omezení

²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0, § 1 odst. 1.

³⁰ VANTUCH, P. *Ochranná opatření v trestním zákoníku*. Právní rádce : Praktická příručka [online]. 2010-01-27, 1, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://pravnicadce.ihned.cz/c1-40206950-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku>>.

- c) napomenutí s výstrahou
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- e) dohled probačního úředníka
- f) ochrannou výchovu³¹

O uložení těchto opatření rozhoduje soud pro mládež formou rozsudku.

Tato opatření by měla účinně přispět k tomu, aby nezletilý nadále páchání protiprávního činu zanechal a zvolil si takové společenské uplatnění, které je vyhovující vzhledem k jeho schopnostem a rozumovému vývoji. Dále by měla opatření sloužit k tomu, aby nezletilý sám přispěl k odčinění újmy, která vznikla jeho protiprávním činem. Opatření by tedy měla mít především resocializační a výchovnou funkci.

Na ukládání výchovných povinností, výchovných omezení a napomenutí s výstrahou se s přihlédnutím k věku dítěte použijí přiměřená ustanovení § 18, 19 a 20. Tato opatření může dítěti mladšímu patnácti let uložit pouze soud pro mládež.

2.1.1 Výchovná povinnost

Jedná se o povinnosti směřující k zajištění řádného života, např. povinnost bydlet s rodičem, nahradit způsobenou škodu, vykonat společensky prospěšnou činnost, podrobit se léčení závislosti, podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti, který není probačním programem.³²

³¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 93 odst. 1.

³² Tamtéž, § 18.

2.1.2 Výchovné omezení

Pokud hovoříme o výchovném omezení, tak tím myslíme např. zákaz návštěv určitých akcí, zařízení nebo jiného pro dítě nevhodného prostředí, zákaz styku s konkrétními osobami, nezdržovat se na určitém místě, zákaz užívání návykových látek apod.

Výchovné omezení smí být dítěti uloženo jen tak, aby nenarušovalo jeho plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy.³³

2.1.3 Napomenutí s výstrahou

Soudce nebo v přípravném řízení státní zástupce dítěti důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na důsledky, které mu hrozí, pokud by se v budoucnu dopouštěl další trestné činnosti.

Je-li to účelné a vhodné, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení dítěte jeho zákonnému zástupci, škole, jíž je nezletilý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije; v takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež nebo státního zástupce.³⁴

2.1.4 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného programu ve středisku výchovné péče

„Středisko poskytuje všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc klientům s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a klientům propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Tato péče je zaměřena na odstranění či

³³ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládež, § 19.

³⁴ Tamtéž, § 20.

zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji klientů, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy.³⁵

Matoušek říká, že středisko se věnuje dětem, u nichž dochází k postupné „závislosti na alkoholu či jiných drogách, případně na patologickém hráčství, dětem v krizových situacích, jež souvisejí s rodinnou situací či se školou (např. dětem utíkajícím z rodin, dětem ze selhávajících rodin), a dětem, které se vracejí do běžného života po ústavním pobytu.“³⁶(Matoušek, Kroftová str. 201). Pro děti a rodiče jsou programy ve středisku k dispozici zcela dobrovolně. Týkají se dětí od 10 do 26 let.³⁷

Středisko výchovné péče nabízí „konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu, pedagogickým pracovníkům předškolních zařízení, škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s rizikem či projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a při jejich integraci do společnosti.“³⁸

2.1.5 Ochranná výchova

„Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let.“³⁹

Ochranná výchova probíhá ve školském zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, kterými například mohou být dětský domov, diagnostický ústav a výchovný ústav. Ochranná výchova je takovým typem ochranného opatření, který má zajistit prevenci, izolaci a resocializaci dítěte.

³⁵ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, § 17 odst. 1.

³⁶ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 201.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, § 17 odst. 2.

³⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář., s. 37 § 93 odst. 2.

3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

Zákonem 257/2000 Sb. ze dne 14. července 2000, který nabyl účinnosti 1. ledna 2001, byla zřízena probační a mediační služba. V České republice působí necelých 10 let, proto je řazena mezi nové instituce v oblasti trestní politiky. „Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“⁴⁰

Základními cíli a posláním probační a mediační služby jsou integrace pachatele (začlenění do společnosti), participace poškozeného (zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost), ochrana společnosti.

3.1 Probace

„Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“⁴¹ Probaci se přikládá značná míra resocializační účinnosti. Především u nezletilých a celkově u mládeže je toto výchovné opatření efektivní sankcí. Výkonem probace a zároveň i mediace je

⁴⁰ *Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky* [online]. Česká republika : Probační a mediační služba, 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/o-pms/>>.

⁴¹ VĚTROVEC, V. a kol. *Zákon o mediaci a probaci*. Komentář. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-32-7, s. 10.

pověřena Probační a mediační služba ČR. Probace plní prvky pomoci, ale i prvky sociální kontroly, čili není nutný souhlas pachatele.⁴²

3.2 Dohled probačního úředníka u dětí mladších 15 let

Dohled probačního úředníka je novějším typem výchovného opatření. Výchovná opatření jsou ve své podstatě tím nejmírnějším řešením.⁴³ Dohled je z nich však tím nejpřísnějším.

Dohled se uplatňuje v případech, že se dítě mladší patnácti let dopustí činu jinak trestného.

Jeho uložení by mělo vést k usměrnění způsobu života nezletilého a zároveň k zajištění jeho výchovy. Náplní práce probačního úředníka je monitorování chování nezletilého, shromažďování informací o něm, dále péče o něj a pomoc v jeho problémech s cílem posílení jeho schopnosti bezproblémového způsobu života ve společnosti a pozitivního vztahu k prostředí, ve kterém žije, případně mu pomoci nalézt nové prostředí, jež na něj nebude mít negativní vliv. V tomto ohledu je zapotřebí, aby zkoumal osobnost dítěte mladšího 15 let, jeho vnitřní hodnotový systém, rodinné a další vazby v jeho sociálním prostředí a v této rovině mu poskytnul adekvátní péči cíleně zaměřenou na to, aby se v budoucnu bezkonfliktně integroval do společnosti.⁴⁴

Dohled probačního úředníka může být nezletilému uložen opakovaně i za další, třeba i druhově shodné, činy jinak trestné.

Na uložení dohledu nad dítětem, které není trestně odpovědné, není třeba jeho souhlasu, dokonce ani jeho zákonných zástupců, či někoho jiného. Tím se podstatně liší od dohledu u trestně odpovědných mladistvých.

⁴² MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 196.

⁴³ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých*, Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0793-0, s. 75.

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář, s. 900.

Zahájit řízení o uložení opatření u dítěte mladšího patnácti let lze na návrh státního zastupitelství. „Státní zastupitelství je povinno návrh podat bezodkladně poté, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Nebylo-li řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, zahájeno na návrh státního zastupitelství podle odstavce 1, může je soud pro mládež zahájit i bez návrhu. Řízení o návrhu na uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, podaném někým jiným než státním zastupitelstvím soud pro mládež zastaví. To nevylučuje zahájení řízení soudem pro mládež podle odstavce 2.“⁴⁵

V rozhodnutí soudu není vyměřena doba, na kterou je dohled uložen. Obecně by se však dalo říci, že jeho trvání platí, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle do dovršení osmnáctého roku věku dítěte. Zákon neupravuje ukládání povinností a omezení ve věci dohledu probačního úředníka nad dětmi mladšími 15 let. Soud tedy musí výrokem rozsudku, kterým nad nimi vyslovuje dohled, blíže specifikovat obsah povinností a omezení.

3.3 Probační dohled v kontextu sociální práce

Řešení kriminality je interdisciplinární oblastí, do které zasahují z pohledu své kompetentnosti právníci, kriminologové, penologové, psychologové, sociální psychologové, pedagogové, sociální pracovníci atd. „Vývoj teoretických koncepcí řešení kriminality i praktické zkušenosti zčásti přebírané i ze zahraničí ukazují, že je přínosné propojení represivní složky se složkou pomáhající, tedy spojení trestu s nějakým druhem psychosociálního působení na pachatele trestních činů. Sociální práce patří mezi tzv. pomáhající profese a její zapojení do výkonu některých trestů ukládaných soudy znamená posílení a zvýraznění výchovné

⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář, s. 36, §90, odst. 1-3.

úlohy trestů – jde na jedné straně o ochranu společnosti a na druhé straně o prevenci opakování porušování trestních norem.“⁴⁶

Do nedávné doby byl dohled vykonáván kupříkladu rodiči pachatelů, příbuznými či ručiteli. Následně tuto úlohu přebrala dobrovolná sdružení a v současné době se dohledem zabývá probační a mediační služba.

„Posláním sociální práce je...vést dialog mezi tím, co chce společnost ve svých normách a tím, co si přeje klient. Rozvíjet přitom dialog jako spolupráci a kooperaci rovnocenných partnerů. Pracovníkovou odborností je pak umět být prostředníkem mezi normami společnosti a přesvědčením klienta...“⁴⁷

Institut dohledu poměrně výstižně ilustruje tuto tezi. „Na jedné straně je probační pracovník součástí justičního systému a jeho činnost při výkonu dohledu se odvíjí od autority soudního rozhodnutí. Jeho povinností je informovat soud o průběhu dohledu a o situaci klienta, o tom, jak si ve zkušební době vede, a kontrolovat, zda plní i své další uložené povinnosti. Na druhé straně poskytuje klientovi pomoc, psychosociální podporu a doprovází ho, aby obstál ve zkušební době.“⁴⁸

3.4 Realizace a průběh dohledu nad dětmi mladšími 15 let⁴⁹

Probační dohled funguje na bázi osobních schůzek nezletilého a probačního úředníka.

Jakmile PMS obdrží pověření k zajištění výkonu dohledu vystavené soudem, kontaktuje a vyzve klienta k úvodní konzultaci. Při prvním kontaktu s klientem je

⁴⁶ ROZUM, J. a kol. *Výzkum nově zavedených prvků probace* [online]. Praha : IKSP, 2000 [cit. 2009-11-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/250.pdf>>, s. 83.

⁴⁷ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 2. vydání. Písek: Renaissance, 1996. ISBN 978-80-86429-36-6, s. 17.

⁴⁸ ROZUM, J. a kol. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva*, s. 83.

⁴⁹ Srov. *Metodický standard probační a mediační služby pro práci s nezletilými* [online]. Česká republika: Probační a mediační služba, 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/>>.

nezbytné vytvořit vzájemný vztah důvěry, odbourat klientovy negativní pocity spojené s institucí soudu. V našem případě pracovník jedná s klientem nezletilým, proto je nutné po dobu dohledu jednat vždy formou srozumitelnou s ohledem na věk klienta a jeho úroveň vnímání.

Při úvodních konzultacích je třeba informovat nezletilého a zákonné zástupce o základních bodech výkonu dohledu a jejich následné vzájemné spolupráci. Prvním bodem je seznámení s činností PMS, pokud již tak nebylo učiněno ve fázi před rozhodnutím soudu pro mládež. Druhým bodem úvodních schůzek je objasnit klientovi pravidla dohledu a sepsání poučení o dohledu. Dále se pracovník domlouvá se zákonným zástupcem na formě dalších konzultací (zda přijde sám, jak to bude ošetřeno). Je kladen důraz na spolupráci rodiny jako celku, berou se však ohledy na samostatné vyjádření názorů a přání dítěte.

Tyto úvodní schůzky slouží pracovníkovi na zmapování a orientaci v sociálním prostředí nezletilého a v jeho postojích, hodnotách a vztazích. Jde především o poznání osobnosti pachatele, o kontrolu dodržování jemu uložených podmínek a zároveň o pochopení trestného činu ze strany úředníka, a hlavně klienta. Úředník zachycuje změny, ke kterým v průběhu dohledu dochází. Stěžejním tématem konzultací je samotný trestný čin, ale též i témata o osobních problémech, popřípadě i o tom, co klient sám navrhne. Probační úředník se snaží klienta povzbuzovat v autonomii. Nechává nezletilého samostatně analyzovat situaci, pojmenovávat problémy a následně po klientovi shrne jeho sdělení. V této sféře práce neexistuje přímá rada, ale je prospěšné klienta dovést k tomu, aby na to, co by mu úředník poradil, přišel sám.

Probační úředník se při konzultaci s rodiči a nezletilým zaměřuje na několik oblastí.

Zajímá ho:

- stanovisko nezletilého k činu jinak trestnému;
- změna postoje k činu jinak trestnému;
- koho si myslí, že svým jednáním poškodil;
- reparace (omluva) následků činu jinak trestného;

- zda-li zná jiné způsoby jednání, kterými by se dostal do konfliktu se zákonem;
- způsob řešení tohoto problému v rodině;
- nejvíce problémem zasažená osoba v rodině;
- kdo z rodiny má na klienta největší vliv – myšleno pozitivně, komu se nejvíce svěřuje a řeší s ním své problémy;
- dosavadní postupy a metody při řešení problému, metody a postupy s žádoucím výsledkem;
- stanovisko přítomného rodiče/čů k výše projednávaným tématům, důležité zapojení rodičů do systému řešení v rámci dohledu;
- dále dle potřeby

Dalším důležitým bodem dohledu je návštěva školy. Nezletilý a zákonný zástupce/ zákonní zástupci jsou o tomto kroku informováni. V této věci se většinou zjišťuje postoj nezletilého a zákonného zástupce ke škole. Při šetření ve škole následuje rozhovor s třídním učitelem, popř. i s jiným pedagogickým pracovníkem školy. Tento rozhovor by měl vést k navázání spolupráce PMS a školy. Škola by měla neprodleně poskytnout informace v případě závadného chování klienta, např. při závažném porušení školního řádu, neomluvených absencích, výrazném zhoršení prospěchu. O všech těchto informacích musí vědět klient i jeho rodiče.

Nezletilý se může potýkat též i se závislostí na drogách nebo alkoholu. Může mít rodinné problémy, poruchy sociálního chování, psychické poruchy. V rámci dohledu není v možnostech probačního pracovníka, aby byl schopen řešit sám všechny tyto případy. V takových situacích pak pracovník kontaktuje specializovaná zařízení či odborníky a zprostředkuje nezletilému odbornou pomoc. Úředník by měl pro tyto účely disponovat přehledem o zařízeních ve svém regionu, která se zaměřují na specifickou problematiku. Samozřejmě opět k tomuto postupu musí klient a jeho zákonní zástupci dát souhlas.⁵⁰ Probační úředník může svého klienta navštívit i v místě jeho bydliště, kdy je klient povinen

⁵⁰ Kotulan, V. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*, s. 86.

úředníkovi vstup umožnit. Zde je velkou výhodou klientovo přirozené prostředí, které probačnímu úředníkovi lépe dokresluje komplexní situaci nezletilého.

Další průběh konzultací by měl směřovat k vytvoření takzvaného dohledového plánu. Dohledový plán by měl být konkrétní a stručný s jasně definovanými dílčími cíli včetně transparentních způsobů kontroly dílčích cílů. Dosažitelnost a realizovatelnost je třeba v průběhu dohledu neustále ověřovat. Vzor dohledového plánu bude uveden pro ilustraci v přílohách mé práce.

Během dohledu má úředník vypracovávat zprávu o průběhu dohledu. První zprávu musí zhotovit do 6 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí soudu včetně vyjádření nezletilého dítěte a jeho zákonných zástupců k obsahu, pokud není určeno předsedou senátu jinak. Tato povinnost je stanovena v § 26b odst. 3 trestního zákona). V hodnocení se probační úředník věnuje poměrům klienta. Především se soustředí na to, jak nezletilý plní soudem nařízená omezení a povinnosti. V průběhu výkonu dohledu to znamená zejména, jak se klient dostavoval ke schůzkám a zda se řádně omluvil, když se na ně nedostavil. Velký důraz je též kladen na postoj klienta ke spáchané činnosti a názor na vlastní situaci. Dále se uvádí aktuální životní situace, tedy jak a s kým nezletilý momentálně žije, vztah k těmto lidem a jaký mají vztah oni k němu, trávení volného času, zda-li přerušil styk s osobami, které na něj měly negativní vliv. Klient má možnost se k obsahu zprávy vyjádřit. Jeho připomínky a stanoviska jsou do zprávy zakomponovány.

3.5 Podnět k zrušení dohledu probačního úředníka

„V případě, že klient splní podmínky dohledového plánu, podá probační úředník podnět k soudu pro mládež ke zrušení dohledu probačního úředníka. Podnět bude obsahovat sdělení, že dohled již splnil svůj účel a podrobnosti jsou uvedeny v příloze, kterou tvoří podrobná závěrečná zpráva o průběhu dohledu dle standardního vzoru. Tento podnět podáváme jak v případě, že dohled již dle

našeho názoru svůj účel splnil, tak i za situace, že dohled svůj účel dlouhodobě neplní (klient a jeho rodina je naprosto nekontaktní, klientovi byla uložena ochranná výchova apod.) Uložení ochranné či ústavní výchovy u klienta, kterému byl předtím uložen dohled, není samo o sobě důvodem pro podání podnětu k ukončení dohledu. Je nutné vždy postupovat podle konkrétní povahy daného případu. Probační úředník tímto návrhem nekončí dohled samotný, ale vyčkává dalšího rozhodnutí soudu.“⁵¹

⁵¹ Srov. *Metodický standard probační a mediační služby pro práci s nezletilými*.

4 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

V Zákoně č. 218/2003 Sb. v odst. 4 je zakomponována zásada spolupráce PMS s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

„Rozdíl mezi činnostmi probační a mediační služby a orgánů sociálně-právní ochrany dětí by měl – pokud jde o plnění úkolů podle zákona č. 218/2003 Sb. – spočívat zejména v tom, že zatímco orgány sociálně-právní ochrany dětí jdou i do minulosti dětí a mladistvých, činnost probační a mediační služby by měla směřovat do jejich přítomnosti a budoucnosti.“⁵²

Pracovník OSPOD se soustředí především na osobní anamnézu. Zajímá ho věk nezletilého, jeho stupeň zralosti, rodinné poměry, včetně jeho vztahu k rodičům, stupeň vlivu rodičů na něho a vztah k širší rodině a blízkému sociálnímu okolí. Zjišťuje též i poměry ve škole, a to zejména školní docházku, chování a prospěch.

Naproti tomu pracovník PMS se zabývá spíše provedením analýzy příčin činu jinak trestného, potřeb nezletilého včetně zhodnocení možnosti pozitivních změn chování a rizik sociálního selhání za účelem navržení nejadekvátnějších opatření. Konkrétně pracovník PMS zjišťuje stanovisko k činu jinak trestnému, ochotu odčinit vzniklou škodu a další následky i motivace k podrobení výchovného opatření.

Dalo by se říci, že tyto dva subjekty se vzájemně doplňují a tím je zesílen výchovný efekt na nezletilého. Nepřehlédnutelnou výhodou spolupráce OSPOD a PMS je úspora kapacity vlastních pracovníků, kteří jsou dlouhodobě případově vytíženi.⁵³

⁵² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, ISBN 80-86432-82-3, s. 96.

⁵³ VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě* [online]. Praha: IKSP, 2009 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/354.pdf>>, s. 13, 14.

4.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

„Orgány sociálně právní ochrany jsou:

- a) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- b) obecní úřady,
- c) krajské úřady,
- d) ministerstvo práce a sociálních věcí a,
- e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu

Sociálně-právní ochranu zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny (§ 4 odst. 2), které však nejsou orgány sociálně-sociálně právní ochrany dětí. Komise pro sociálně-právní ochranu dětí je zřizována starostou obce s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce podle § 106 zákona č. 128/200 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí.⁵⁴

4.2 Odbor sociálních věcí

Odbor sociálních věcí najdeme na obecním úřadě obce s rozšířenou působností, popř. na úřadech městských částí statutárních měst a je zároveň orgánem sociálně-právní ochrany dětí, dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁵

Tento odbor je zpravidla rozdělen na oddělení sociální péče, oddělení péče o děti a rodinu, oddělení sociální prevence.

⁵⁴ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 972-80-86723-77-8, s. 91.

⁵⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 33 odst.1.

Pro naše účely problematiky kriminality dětí mladších 15 let bude nejvýznamnější právě oddělení péče o dítě a rodinu, kde pracují sociální kurátoři a terénní sociální pracovník.⁵⁶

4.3 Kurátor pro mládež

Na sociálních odborech obecních úřadů pracují kurátoři pro mládež. Tito pracovníci mají v náplni své práce péči o děti mladší 15 let, které se dopustily činu jinak trestného; péči o mladistvé ve věku 15-18let, kteří spáchali přestupek nebo trestný čin a bylo proti nim zahájeno trestní stíhání; péči o děti, které jeví vážné poruchy chování (např. útoky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech, absence ve škole).⁵⁷

4.3.1 Činnosti prováděné kurátorem pro mládež

- Vede rejstříky trestné činnosti nezletilých do 15 let, mladistvých a rejstříky výchovných problémů dětí a mladistvých.
- Vyhotovuje kvalifikované zprávy, které odpovídají požadavkům orgánů činných v trestním řízení, o osobách nezletilých a mladistvých, které se dopustily trestného činu. Data k vyhotovení zprávy získává z individuálních pohovorů, šetření poměrů, informací obecních úřadů, státních orgánů, škol, školských a zdravotnických zařízení.
- Účastní se přípravného řízení (výslech, konfrontace, seznámení a výsledky vyšetřování), také hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých. Zde aktivně disponuje svými právy danými zákonem, včetně opravných prostředků.

⁵⁶ BENDL, S. *Neukázněný žák*. 1. vydání. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-36-4, s. 39.

⁵⁷ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 154.

- Je poskytovatelem sociálně právního, výchovného případně psychologického poradenství dětem i rodičům při řešení jejich rodinných, osobních a sociálních problémů a akutních krizových situací. Zajišťuje zprostředkování pomoci od odborných poradenských a zdravotnických služeb a jiných odborných pracovišť.
- Realizuje výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mladistvých a sleduje jejich účinnost.
- Navrhuje soudu vydání předběžného opatření a následně nařízení ústavní či ochranné výchovy.
- Je účastníkem při realizaci ústavní či ochranné výchovy ve spolupráci se soudem (zajištění dokladů, místa, doprovodu dítěte).
- U dětí, kde je nařízena ústavní nebo ochranná výchova, spolupůsobí na zlepšení podmínek, s cílem umožnit jejich návrat do rodiny.
- Poskytuje pomoc nezletilým a mladistvým propuštěným z ústavní nebo ochranné výchovy a mladistvým z výkonu trestu odnětí svobody, aby se co nejlépe začlenili do společnosti.
- Nabízí komplexní odbornou sociální pomoc v případech, kdy není mladistvý odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.
- V řízení o ústavní výchově zastupují děti s poruchami chování. Účastní se trestního řízení proti mladistvým.
- V přípravném řízení a v řízení před soudem, na základě dožádání, zajišťuje zastupování místně příslušného úřadu.
- Je přítomen u přestupkového řízení vedeného proti mladistvému v souladu se zákonem o přestupcích.
- Zhodnocuje situaci v oblasti sociálně patologických jevů u mládeže. Zasahuje při organizování a realizaci preventivních opatření.
- Spolupracuje s ústavy pro výkon vazby i výkon trestu odnětí svobody, se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, spolupracuje s orgány obcí, zdravotnickými a školskými zařízeními, občanskými sdruženími, úřady práce, charitativními a jinými organizacemi.

- Zasahují do organizace výchovně rekreačních táborů a jiných akcí pro děti z rodin, které řádně neplní své funkce a pro děti obtížně vychovatelné.⁵⁸

4.4 Opatření sociálně-právní ochrany dětí

Základní prioritou sociálně-právní ochrany dětí je předcházení vzniku problémů ve vývoji či výchově dítěte nebo jejich narůstání. Zákon o SPO je zaměřen především na obnovení narušených funkcí rodiny. Úkoly orgánu zajišťujícího sociálně-právní ochranu dětí spočívají v preventivním a výchovném působení. Opatření, které zákon o SPO ukládá, provádí obecní úřady a obecní úřady obce s rozšířenou působností. Tyto úřady mají ve svých kompetencích možnost sledovat život dítěte v rodině a prostředí, v němž žije, a mají možnost poskytnout ochranu práva dítěte a nalézt potřebné řešení situace.⁵⁹

4.4.1 Preventivní a poradenská činnost

Výše zmíněným orgánům v rámci preventivní a poradenské činnosti přísluší vyhledávat ohrožené děti, jenž například navštěvují prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy nevhodné. Dále mají možnost jednat s rodiči a dětmi se záměrem odstranění nedostatků ve výchově; ve správném plnění rodičovské odpovědnosti; pomoc rodičům při řešení výchovných problémů nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě; poskytují nebo zprostředkovávají poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o zdravotně postižené dítě.

Obecní úřady obce s rozšířenou působností dále monitorují negativní vlivy působící na děti, zkoumají příčiny jejich vzniku a stanovují opatření k eliminaci působení takových vlivů na děti. K tomuto účelu je sestavena komise pro sociálně-právní ochranu dětí, která navrhuje a posuzuje předložené sociálně-

⁵⁸ BENDL, S. *Neukázněný žák*, s. 40-42.

⁵⁹ KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vydání. Praha: ASPI a. s., 2006. ISBN 80-7357-214-1, s. 33.

preventivní programy na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Dále doporučuje provést opatření, která by měla být uskutečněna v oblasti ochrany dětí před sociálně patologickými jevy, a připravuje programy péče o problémové skupiny dětí.

Při veškeré činnosti obecní úřady a obecní úřady obce s rozšířenou působností spolupracují s orgány, osobami a zařízeními, které s dětmi pracují a mají uloženou povinnost se o ně starat a vychovávat je.⁶⁰

4.4.2 Výchovná a poradenská činnost

Tato činnost je obecními úřady a obecními úřady obcí s rozšířenou působností poskytována rodičům za účelem prevence vzniku negativních jevů bránících správné funkci rodiny a harmonických vztahů v rodině, popřípadě tyto nedostatky odstraňovat.⁶¹ „Poskytují také porady a informace týkající se nároků dětí a rodin s dětmi o hmotném zabezpečení z různých systémů pomoci, zejména z důchodového a nemocenského pojištění, státní sociální podpory či sociální péče. Poskytují také porady rodičům dlouhodobě zdravotně postižených dětí s cílem, aby takové dítě požívalo plného uspokojování svých potřeb v podmínkách podporujících jeho sebedůvěru a umožňující účast dítěte na společenském životě (§ 10, § 11 zákona o SPO).“⁶²

4.4.3 Výchovná opatření

„Vyžaduje-li to zájem řádné výchovy dítěte, může soud, neučinil-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, učinit tato opatření:

- a) napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu;

⁶⁰ KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 34.

⁶¹ Tamtéž, s. 40.

⁶² NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 99.

- b) stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti;
- c) uloží nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilé vzhledem k jeho osobě nevhodným.⁶³

Dohled nad nezletilým je nejpřísnějším výchovným opatřením. Na toto výchovné opatření soud přistupuje až v okamžiku vážných poruch ve výchově nezletilého. Náplň a účel dohledu spočívá v pravidelném monitorování podmínek, ve kterých dítě žije a za kterých je vychováváno. Dohled se nařizuje z důvodu neadekvátního chování rodičů, pokud je péče o dítě nedostatečná, ale také z důvodu nepřístojného chování samotného nezletilého. Příkladem může být zanedbávání řádné péče o dítě, absence návštěv u lékaře, záškoláctví dítěte, toulání se do pozdních večerních hodin, hrubé chování dítěte vůči rodičům, učitelům, spolužákům apod.

Omezení se od napomenutí a dohledu liší tím, že se snaží zabránit působení patologických vlivů, které nezletilé dítě ohrožují a jeho výchovu narušují. Omezením se zpravidla myslí zákaz návštěv restauračních zařízení, diskoték, klubů a dalších zábav v prostředí, které žádným způsobem dítě pozitivně neovlivňuje.

Tato opatření může učinit soud. Pokud se této role ujal orgán sociálně-právní ochrany dětí, nepotřebuje k tomu schválení soudu. Měnit nebo rušit taková opatření může orgán, který je nařídil.

Fyzická osoba, která by úmyslně ztěžovala nebo mařila výkon rozhodnutí obecního úřadu, jímž byl nad dítětem stanoven dohled nebo kterým byla dítěti uložena omezení, páchá přestupek podle § 59 odst. 1. písm. i) zákona o SPO. Této osobě může být uložena pokuta až ve výši 50 000 Kč.⁶⁴

⁶³ Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, § 43 odst. 1.

⁶⁴ KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 41.

4.5 Kompetence OSPOD ve věcech činů jinak trestných

„ V řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které nejsou trestně odpovědné vystupuje orgán sociálně-právní ochrany dětí – obecní úřad obce s rozšířenou působností vždy v postavení procesního účastníka řízení a nikoliv v postavení opatrovníka dítěte. Opatrovníkem dítěte pro řízení ustanoví soud vždy advokáta (§ 91).“⁶⁵

V kompetenci OSPOD jsou možnosti informovat orgány činné v trestním řízení a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí o skutečnostech nasvědčujících tomu, že došlo ke spáchání činu jinak trestného. Podílejí se na rozhodování o nejvhodnějším opatření vůči nezletilému, který spáchal čin jinak trestný, nebo na jeho převýchově. Orgán sociálně-právní ochrany dětí, případně probační a mediační služba vyhledávají informace k poměrům nezletilého, případně vyhotovují zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech dítěte a jeho aktuální životní situaci. Dále spolupracují při rozhodování o zajišťovacích úkonech směřujících proti nezletilému, který se dostal do konfliktu se zákonem, při výkonu soudních rozhodnutí, při nápravě nezletilých, při utváření vhodného sociálního zázemí nezletilého.⁶⁶

⁶⁵ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 132.

⁶⁶ VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*, str. 12.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Cíle práce

Hlavním cílem praktické části je vzájemné srovnání dohledů nad nezletilými realizovanými v rámci PMS a OSPOD, případně pokus o porovnání jejich odlišností.

5.2 Hypotézy

Pro dosažení vytyčeného cíle byly stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza č. 1: Zaměstnanci OSPOD a PMS respektují metodické postupy dané jejich vnitřními předpisy.

Hypotéza č. 2: Dohled vykonávaný PMS a dohled vykonávaný OSPOD je ve své podstatě shodný.

5.3 Metodika

Ve své bakalářské práci budu vycházet z teoretické části. V této části byla nastíněna problematika dohledu nad nezletilými, ve které jsem čerpala z odborné literatury, internetových zdrojů a metodických standardů zařízení.

K dosažení cíle, který jsem si stanovila pro praktickou část, jsem zvolila formu kvalitativního výzkumu. Využiji metody vlastního pozorování. Tuto metodu jsem mohla velmi dobře uplatnit v době praxe na PMS a OSPOD. Prostřednictvím praxe jsem mohla hlouběji nahlédnout do problematiky dohledu nad nezletilými. Pracovníci obou institucí mi ochotně umožnili účastnit se konzultace s klientem,

šetření v rodině i v jiných zařízeních. Prostřednictvím vlastního pozorování jsem měla možnost vidět přímou práci s klientem při výkonu dohledu.

Druhou metodou, kterou použiji pro zpracování praktické části, je studium spisové dokumentace. V rámci praxe jsem měla možnost nahlížet do spisové dokumentace klientů. Pečlivě jsem prostudovala 5 spisů klientů PMS a 5 spisů klientů OSPOD. Pro účely praktické části jsem zvolila 2 reprezentující dohledy (1 u PMS, 1 u OSPOD). Tyto dva dohledy jsou zpracovány formou kasuistiky, která je třetí metodou použitou v této práci. V kasuistikách jsem se snažila nastínit kroky, které obě instituce podnikají v případech dohledu nad dětmi mladšími 15 let.

5.4 Kasuistika č. 1 - Průběh dohledu PMS nad nezletilým klientem

Důvod evidence

Nezletilý narozený roku 1996 se do databáze Probační a mediační služby v Českých Budějovicích dostal na základě skutkové podstaty trestného činu krádeže § 247 odst. 1 písm. a) tr. zákona. Trestní stíhání však podle § 159 odst. 2 písm. a) tr. řádu s přihlédnutím k ustanovení § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu bylo odloženo, neboť je nepřipustné z důvodu nedostatku věku nezletilého.

Na základě těchto skutečností nebyly splněny podmínky pro upuštění od uložení opatření, když k dosažení účelu zákona nepostačuje projednání činu nezletilého před soudem pro mládež. Nezletilý se dopustil závažného činu, jehož následků s ohledem na svůj věk i rozumovou vyspělost podle přesvědčení soudu si musel být vědom. Soud přihlédl k negativnímu hodnocení nezletilého, závažným nedostatkům v jeho chování, problémům s docházkou, problémům s kázní ve škole. Dospěl tedy k tomu, že bez uložení opatření by rodiče nebyli schopni zaručit řádné a účinné výchovné působení na nezletilého a zaručit, aby se v budoucnu jejich závadové chování neopakovalo. Dále nelze předpokládat, že by nezletilý bez uložení opatření byl dostatečně podněcován k přijetí obecně akceptovatelných norem v chování a že by byl dostatečně do budoucna poučen

o tom, že se takového jednání má vyvarovat. Za vhodné opatření soud považuje dohled probačního úředníka, který je ochranným opatřením ukládaným podle zákona 218/2003 Sb.

Dohledem probačního úředníka je myšleno pravidelné sledování chování nezletilého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něho, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností, případně omezení uloženého nezletilému soudem pro mládež.

Okresní soud v Českých Budějovicích pověřil v souladu s ustanovením § 1 zákona č. 257/2000 Sb., § 14 odst. 2, § 16 zákona č. 218/2003 Sb. úředníka PMS České republiky se sídlem v Českých Budějovicích za účelem probace na základě rozsudku, jímž byl nezletilému uložen dohled probačního úředníka.

Probační úředník má za povinnost pravidelný a osobní kontakt s nezletilým. Probačnímu úředníkovi se ukládá informovat podepsaný soud, pokud nezletilý poruší podmínky, či povinnosti stanovené mu v rámci uloženého dohledu a nejméně jednou za 3 měsíce, aby zaslal soudu vyhodnocení výkonu dohledu.

Kroky PMS

Pracovnice PMS si klienta pozvala ke konzultaci. Klient se dostavil dne 30.1.2009. Při úvodní konzultaci bylo podepsáno poučení o výkonu opatření.⁶⁷ Též byl vyhotoven záznam o úkonu. Při dalších konzultacích bude pracovnice PMS postupně pracovat na uzavření dohledového plánu. Klient se dostavil s matkou a desetiměsíční sestrou. Omluvili se z předešlé nepřítomnosti. Nezletilý má velmi špatné vysvědčení. Vychází mu pětka z českého jazyka. Do školy dochází pravidelně a žádné neomluvené hodiny nemá. Od soudu se dopustil další krádeže. Jednalo se o odcizení vesty, kterou následně dle jeho slov vyhodil. Matka netuší proč její syn krade, ostatní děti nekradou. Doma vše mají. Rodiče mu říkají, že když něco ukradne, má to přinést domů, aby to mohli vrátit. Jeho bratr byl v diagnostickém ústavu, kam by se sám klient nechtěl dostat. Rodiče ho od krádeží odrazují. Doma se prý chová slušně, v domácnosti pomáhá. Nedokáže krádeže zdůvodnit. Klient uvádí, že ho navádí kamarádi. Ví, že nejsou dobří, ale

⁶⁷ Srov. Příloha III.

je s nimi zábava. Rád chodí do hudebny v klubu Oratoř, hraje kulečnick. Matka ho nestíhá kontrolovat. Je prý dost starý na to, aby věděl jak se má chovat. Pokud zlobí, dostane domácí vězení. Matka se na konzultaci na PMS dostavit nechtěla, má mnoho práce, ale nevěří, že by nevlastní syn sám dorazil. Pracovníkem PMS bylo nabídnuto šetření v rodině.

PMS provedlo šetření v rodině. Rodina bydlí v bytě ve 2. patře. Všechny děti kromě klienta spaly. Matka má s dětmi mnoho práce a nemá na ně tolik času. Nezletilý jí přiděluje starosti. Zdůraznila, že není jeho biologická matka a že by to pro něj žádná jiná nedělala. Advokát je informoval, že by měl nezletilý navštívit středisko výchovné péče. Matka pracuje převážně v domácnosti. S manželem dětem koupili počítač. Nezletilý navštěvuje místní Oratoř, nezaplátili však dluh, který zde měli.

PMS úzce spolupracuje s oddělením sociálně právní ochrany dětí. OSPOD v měsíci únoru na žádost informoval PMS o aktuální situaci nezletilého ve škole. Ve zprávě bylo uvedeno, že u klienta narůstá agresivní chování ke spolužákům. Konkrétně se jedná o fyzické napadání, vyhrožování a šikanu. Tyto přestupky byly řešeny od domluvy, napomenutí, důtky třídního učitele, ředitele školy až po snížení známky z chování. Rodiče byli vyzváni ke spolupráci a návštěvě školy. Pokud se dostavili, přišla pouze nevlastní matka, otec se dostavil pouze k výchovným komisím. Toto opatření se však míjelo účinkem. Domluvené výchovné postupy rodiče neakceptovali. Potíže ve škole však gradují.

Ve věcech činů jinak trestných spolupracuje PMS i s Policií České republiky, která zaslala zprávu, že u nezletilého bylo zjištěno držení malého množství drogy. Pokusil se o distribuci, fyzicky napadnul spolužáka, vyhrožoval dalším násilím.

PMS obdrželo zprávu ze základní školy. Nezletilý se dopustil krádeže při exkurzi, na které odcizil gramofon. Dále nezletilý soustavně zapomíná úkoly, kouří na WC a dopouští se dalších výchovných incidentů. Nyní mu hrozí důtka třídního učitele a na pedagogické radě bude navržena důtka ředitele školy.

V měsíci dubnu 2009 se na pozvání PMS klient dostavil a uvedl, že bydlí v panelovém domě. V bytě bydlí on, nevlastní matka, 2 sestry (1,5 roku, 12 let) bratr 9 let, bratr 14 let, bratr 19 let, který je v současné době ve vazbě. Pomáhá

v péči o malou sestru. Otec chodí do práce a matka pečuje o malou sestru. Se svými sourozenci se trochu perou, ale vychází s nimi dobře. Když zlobí, mívá 3-4 dny domácí vězení a zákaz PC. Prarodiče bydlí blízko nich. Do Oratoře nechodí, protože ji nedávno vykradli. Volný čas tráví na PC, hraje a stahuje hry na internetu. Hraje fotbal se svým 9letým bratrem a rád jezdí na kole. K tomu prý však nemá přístup, neboť před 2 roky ztratili klíče od sklepa. V obchodě Albert hraje hry na тренаžeru. Chodí na kolotoč. Navštěvuje 5. třídu. Nejvíce ho baví tělesná výchova, výtvarná výchova, pracovní činnosti. Z českého jazyka, který ho nebaví, mu vychází 4-5, z matematiky 3-4, anglický jazyk – 2-3, výtvarná výchova 2. Má neomluvené hodiny za pozdní příchody. Z chování mu vychází 2 - 3. Do 19:00 hod musí být doma. Loni na čarodějnice byl venku dokonce až do půlnoci.

K otázce, proč si myslí, že chodí na PMS, se vyjádřil, že kvůli těm problémům, co má. Zmlátili 2 kluky, co neměli peníze, které oni chtěli. Nebyl to jeho nápad. Napadají vrstevníky kvůli penězům. Kupují si za to sladkosti. Získaný obnos dají je dohromady, pak si něco společně koupí. Většinou získají finanční obnos do cca 100 Kč. Když přepadený začne plakat, nevezmou mu všechno. Na otázku jestli mu není líto zbít lidi, kteří nemají peníze, odpověděl, že neví, nevadí mu to. Přijde mu líto, když brečí. Občas dostane kapesné 30 Kč, někdy i 100 Kč. Utrácí za kolotoče. Rodina nezletilého zvažuje přestěhování do Kanady.

V květnu proběhla další konzultace. Nezletilý řekl, že od otce dostal domácí vězení za pozdní příchod. Občas otec praktikuje tělesné tresty. Nezletilý má raději domácí vězení. Do Kanady nakonec odjíždí pouze bratranec. Hraje fotbal, občas si berou deku a hrají na ní karty. Úřednice PMS s klientem řešila otázku, jak získat peníze legálně. Domluvili se, že si o peníze popřípadě řekne matce, babičce, nebo si nekoupí vše co chce. Klient vyplnil osu života s nejdůležitějšími momenty. Z osy plyne, že je pro chlapce kontakt se zákonem velmi důležitý.

V červnu proběhli dvě konzultace, kde se pracovnice PMS dozvěděla, že je otec momentálně nezaměstnaný, ale pracuje alespoň brigádně. Doma příliš nebývá. Nezletilý dokončuje 5. třídu, chystá se do 6. třídy. Matka klienta nechce

nikam pouštět. Na PMS se svěřil, že bez vědomí matky chodí na jedno náměstí s kamarády.

PMS uskutečnilo šetření v rodině tentokrát za přítomnosti mentora. Na nezletilého je podán návrh na ústavní výchovu – soudní jednání 13.7.2009. Bylo domluveno, aby se chlapec bez vědomí matky nevzdaloval. Matka nezletilého od ústavu odrazuje. Straší ho, že je to tam hrozné. Dále byla domluvena spolupráce s mentorem ohledně trávení volného času. Mentor se zavázal, že dá na PMS vědět jak spolupráce vypadala a PMS se případně domluví s kurátorkou pro mládež, zda návrh na zařízení ústavní výchovy podpoří.

Konzultace provedené PMS v měsíci červenci. Klient se rád chodí koupat na plovárnu. Matka si stěžuje, že za jedno koupání 50 Kč si nemohou dovolit. Zbývající volný čas chlapec tráví venku a hraje karty na dece.

Soud byl odročen a práce s mentorem probíhá úspěšně. Chlapci se s ním dobře povídá. Nyní už se spolu budou vídat jedenkrát týdně. Na PMS namaloval obrázek na téma můj hrdina. Nakreslil svého bratrance. Bratranci má 14 roků, je hodný, nedělá hlouposti. Na lístku napsal přehled špatných situací (když někde krade, chodí s chlapci, co kradou, nechová se slušně ve městě).

Při další konzultaci uvedli, že sestra má neštovice a klientovi hrozí též. Nezletilý se snaží vyhýbat staré partě. Z českého jazyka mu vychází 5, proto bylo domluveno doučování. Dále bude pokračovat spolupráce s mentorem. Klient v současné době čte Honzíkovu cestu a Trestní zákon. Probačním úředníkem byla vyvolána diskuse na téma, když někdo loupí, komu tím ublíží. Klient se zamýšlel, jestli ubližuje sám sobě, nebo své rodině. Neopomenula se ani strana poškozených.

Červenci si PMS vyžádala vyjádření mentora o průběhu spolupráce s klientem.

1. schůzka

Rodina je pro něj velmi důležitá. Každý rodič si přivedl z 1. manželství 1, nebo 2 děti. Spolu mají ještě 2 další děti. Se sourozenci vychází dobře, občas se perou kvůli PC. Maminka na nezletilého dává pozor. Doma se má hlásit každou hodinu. Když jde ven musí, ho vidět z okna.

2. schůzka

Šli na hřiště a povídali si o kamarádech. Moc jich nemá. Mentor se ho zeptal, jak by si představoval kamaráda. On na tuto otázku nebyl schopen odpovědět. Má hodně bratranců a sestřenek, tak mu kamarádi nechybí. Chodí na hřiště, hraje zde fotbal, baví ho prolézačky nebo automaty.

3. schůzka

S mentorem šli na procházku k rybníku. Povídali si o škole. Baví ho tělesná a hudební výchova, matematika. Nebaví ho český jazyk, občanská výchova. Ve škole se hodně pere, protože mu nadávají, že je cikán. Kamarády ve třídě nemá. Škola ho nebaví. Souhlasil s doučováním.

Stále je v kontaktu se spolupachateli. Rodiče se starají, jak mohou, ale nejsou na tom moc dobře, neboť pečují o dalších 5 dětí. On a jeho nejstarší bratr jsou trochu mimo. Veškerá pozornost rodičů se zaměřuje především na nejmladší dítě, proto si klient pozornost vynucuje špatným chováním.

Mentor se domnívá, že nezletilý nepatří do dětského domova. Zná daleko horší rodiny.

V srpnu provedla pracovnice PMS šetření v rodině. Návštěva byla řádně ohlášena, avšak nikdo nebyl doma v domluvenou dobu zastižen. Otec přiběhl se zpožděním. Matka přijela z procházky s kočárkem. Nezletilého sháněli kamarádi. Dorazil za 20 minut, byl u Penny. S rodinou byl probírán blížící se soud. Hrozba umístění je poměrně vysoká. Pokud soud dopadne dobře, přicházel by v úvahu přísnější probační program zaměřený hlavně na chlapcův volný čas. Rodiče musí mít větší přehled, jak ho tráví. Dále byly s otcem diskutovány tělesné tresty. Otec nechce, aby jeho děti žily v ústavu. Byl tam nejstarší syn a nyní je ve VTOS. Má na to špatné vzpomínky.

Uběhlo téměř 6 měsíců od právní moci rozhodnutí soudu a proto PMS vypracovala **komplexní zprávu o průběhu dohledu.**

Rodinné poměry

Klient žije se svým biologickým otcem, nevlastní matkou a sourozenci. Vlastní matka zemřela, když byl nezletilému rok. Poté se o něj staral otec.

Blízké sociální okolí

Spolu s rodiči se pracovnice PMS shodla, že má nezletilý okruh velmi problematických kamarádů, kteří páchají trestnou činností. Zpracovalo se na změně okruhu přátel. Otec mu zakázal styk s některými kamarády. V současnosti se nejvíce kamarádí s bratrancem.

Spolupráce klienta s probačním úředníkem

Konzultace 30.1., 9.4., 13.5., 25.5., 8.6., 29.6. a 20.8.2009. Proběhla i návštěva v rodině. Klient byl zapojen do spolupráce s mentorem. V průběhu července se uskutečnilo 5 schůzek.

Přes prvotní problémy s docházkou, začala spolupráce od dubna 2009 fungovat dobře. Rodiče se o nezletilého zajímají. Přáli by si, aby zůstal doma a nešel do ústavu. Na druhou stranu si uvědomují, že nezletilý musí změnit své chování. Otec mu důrazně vysvětluje, že hrozba umístění do ústavu péče je reálná.

Řešení následků činu jinak trestného

Konzultace jsou zaměřeny také na otázku příčiny páchaní trestné činnosti. Rodina nezletilého je poměrně slušně zajištěna. Matka je na rodičovské dovolené. Otec pracuje, byť pouze brigádně. Rodiče nezletilému peníze dají, když si řekne. Nemá důvod krást. Krade pouze z nedostatku smysluplného využití volného času. Je ovlivněn skupinou, ve které se pohybuje. Důvodem může být též nižší intelekt a nízká míra empatie.

Řešení i otázky následků jeho činu, tj. jak se cítí děti, které přepadají a berou jim peníze, popř. je zbíjí? Na této otázce budeme dále pracovat, protože nezletilý se zatím nedokáže plně vcítit do obětí svých činů a připouští pouze ztrátu finančních prostředků.

Zhodnocení průběhu dohledu

Nezletilý je spolu s bratrem nejstarším dítětem v rodině. Rodiče na něj nemají tolik času, kolik by patrně očekával, protože zvýšenou pozornost musejí věnovat nejmladším dětem. Na druhé straně je spolupráce s rodinou dobrá. Ze strany rodičů je vidět snaha o změnu. Mají o nezletilého zájem. S rodinou se pracuje a nadále bude pracovat na výchovných strategiích tj. omezení tělesných trestů, získání větší důvěry, vymezení přesných pravidel chování apod. Rodina za poslední dva měsíce získala lepší přehled o nezletilém. Bylo domluveno, že

nezletilý nesmí opustit sídliště bez vědomí rodičů. Chodí se matce pravidelně hlásit pod okno apod.

Nezletilý si je v současnosti vědom hrozby nástupu do výchovného ústavu a takového rozhodnutí se bojí. Prostředí ústavu zná ze zkušenosti od nejstaršího bratra, který je v současnosti ve výkonu trestu.

Co se týká rizika pokračování v trestné činnosti, PMS se domnívá, že riziko tu stále je, zejména s ohledem na některé kamarády, se kterými se nezletilý stýká. V současnosti jde spíše o riziko krádeží v obchodech.

Co se týká návrhu na ústavní výchovu, PMS se domnívá, že situace je řešitelná i v rámci setrvání nezletilého v současné rodině, pakliže bude pokračovat probační dohledu. Pro případ, že by soud o ústavní výchově nerozhodl, je domluven s rodinou zpřísněný probační program, který bude spočívat nejen ve spolupráci s PMS, ale počítá i s dalším zapojením mentora.

V polovině září 2009 PMS opět zve klienta ke konzultaci. Od září začal chodit do 6.třídy. Zatím žádné absence. Ví, že se nesmí dopustit žádného nezákonného činu, protože soud bude rozhodovat ve věci ústavní výchovy – odvolání 16.12.2009. Navštěvuje klub Oratoř.

Začátkem prosince proběhlo šetření v rodině, kde klient uvedl, že jeho bratr byl propuštěn z výkonu trestu bez dohledu. Situace ve škole je nyní dle jejich slov v pořádku. Učitelka nemá k chování žádné připomínky.

První **zpráva o průběhu dohledu** obsahovala komplexní informace o dohledu. Nyní jsou v další zprávě pouze doplněny změny, ke kterým došlo, a které jsou žádoucí a vhodné sdělit soudu pro mládež.

Blízké sociální okolí

Opravdu změna nastala. Nezletilý se kamarádí s několika děvčaty ze sídliště. Bývalým kamarádům se vyhýbá.

Školní docházka

Vloni měl klient prospěch problémový bylo nutné doučování. Chodí do Saleziánského centra. Výchovná komise došla k rozhodnutí, že výchovné

problémy s nezletilým přetrvávají. Problémy ve škole však nepřesáhly rámec běžných problémů

Spolupráce klienta s probačním úředníkem

Klient středisko PMS navštívil celkem dvakrát, a to 15.9., 7.10.2009. 9.12.2009 byla rodina navštívena v místě bydliště. V měsíci listopadu pracoval s klientem mentor.

S rodiči probíráno plnění opatření, konkrétně program ve středisku výchovné péče, který byl nařízen okresním soudem. S matkou se ho nezletilý účastnil 14.12.2009. Program bude v příštím roce pokračovat.

Dne 15.12.2009 byla PMS informována Policií České republiky o tom, že ve věci nezletilého byly zahájeny úkony trestního řízení pro podezření spáchání trestného činu vydírání § 235 odst. 1.

Zhodnocení průběhu dohledu

Stanovisko PMS zůstává stejné jako v minulé zprávě, avšak do věci vstoupilo sdělení Policie České republiky. U nezletilého byly využity ze strany PMS veškeré možnosti intervence. Sdělení Policie České republiky však naznačuje, že klient zřejmě nadále v páchání trestné činnosti pokračuje.

5.5 Kasuistika č. 2 - Průběh dohledu OSPOD nad nezletilým klientem

Základní informace

Klient se narodil v roce 1995. Žije v bytě v Českých Budějovicích spolu se svou matkou, starší sestrou a nevlastním mladším bratrem. V určitých obdobích s nimi bydlí i přítel matky. Rodina často mění bydliště v rámci Českých Budějovic.

Kroky OSPOD

Chlapec je na oddělení sociálně právní ochrany dětí evidován od prosince 2006. V tomto měsíci přišla informace ze základní školy, že nezletilý má

196 omluvených a 6 neomluvených hodin. Jedná se o krátkodobé absence, kdy je během nich spatřen, jak se potuluje venku. Nezletilý je tudíž podezřelý ze záškoláctví.

V tomto okamžiku se OSPOD o nezletilého začne zajímat a vyžaduje po škole podání zprávy. Škola informuje OSPOD o svolání výchovné komise, která se koná v případě, že žák jakýmkoliv způsobem vážně narušuje školní řád. OSPOD má možnost této komise se zúčastnit. Výchovná komise byla svolána v měsíci prosinci 2006, kam se dostavila i matka nezletilého a uvedla, že syn má vážné zdravotní problémy.

OSPOD si toto tvrzení následně ověřil u ošetřující lékařky a zjistil, že ji chlapec navštívil pouze v měsíci květnu a říjnu roku 2006. Jednalo se o rýmu a kýlu. Výstupem výchovné komise po poradě s OSPOD bylo domluveno, že škola bude respektovat pouze omluvenky potvrzené lékařem.

OSPOD zaslalo klientovi pozvánku. Spolupráce s rodinou je však velmi problematická a nespolehlivá. Většinou na pozvání rodina nereaguje, popřípadě není v rámci Českých Budějovic k dohledání.

Častokrát nastanou případy, že matka nereaguje na pozvání, ale následně se dostaví bez ohlášení v jiný termín. Tato situace nastala v měsíci březnu, kdy se matka bez pozvání dostavila a uvedla, že je velmi nemocná. Chtěla by změnit synovu školu, jako důvod uvádí špatný přístup k němu ze strany zaměstnanců školy.

OSPOD byl v měsíci březnu též informován ze školy o průběhu výchovné komise, na které se projednávalo soustavné zapomínání školních pomůcek a kázeňské problémy nezletilého. Škola ve zprávě pro OSPOD uvedla, že nezletilý má 30 zameškaných hodin z toho 24 neomluvených. Matka se z komise omluvila z důvodu nevolnosti v těhotenství. Novou skutečností pro OSPOD je podezření ze šikany a celkového špatné chování klienta o přestávkách. Výchovná komise navrhla trojku z chování.

Opět OSPOD řeší problém s neustálým stěhováním rodiny, která není v místě bydliště téměř nikdy k zastížení. Pracovnice OSPODU tedy kontaktovala babičku

nezletilého, která s oddělením, jako jediná z rodiny, spolupracuje velmi spolehlivě.

Na základě kontaktování babičky se na OSPOD v srpnu 2007 matka dostavila s oběma dětmi a sdělila, že ji právě opustil přítel, s nímž je těhotná. Synovy potíže popírá a tvrdí, že škola si vše vymýšlí. Příčinou problémů je dle slov matky výchovný poradce školy. Ve škole jsou rasisti. Opět hovořila o změně školy, avšak žádné kroky pro to nedělá.

V červenci 2007 přišla OSPODU zpráva od soudu, že byl vydán příkaz podle ustanovení § 46 zákona č. 500/2004 Sb. o správním řízení v souladu s ustanovením §87 odst. 1 č. 200/1990 Sb. o přestupcích ve znění platných předpisů. Příkaz byl vydán z důvodu spáchání přestupku na úseku školství a výchovy mládeže podle § 31, odst. 1 přestupkového zákona. Matka zanedbala péči o povinnou školní docházku svého nezletilého dítěte, kdy mu opakovaně umožnila zameškat ve II. polovině školního roku 2006/2007 celkem 24 neomluvených vyučujících hodin. Matce byla stanovena pokuta 1000 Kč.

V říjnu si OSPOD vyžádal zprávu o aktuální stavu žáka. Nezletilý má opět zameškáno 130 hodin, z toho 17 neomluvených hodin. Škola si dokonce si škola stěžuje na žákovu hrubou nekázeň, neustálé narušování školního řádu, ničení školních pomůcek a užívání vulgárních narážek směrem k vyučujícím.

V následujících měsících si OSPOD nadále rodinu zve ke konzultacím. Situace se však u nezletilého nemění. Opět má sníženou známku z chování v pololetí a kázeňské přestupky.

V měsíci prosinci 2007 dává OSPOD podnět k soudu, aby bylo zahájeno jednání ve věci nařízení opatření, jehož výstupem by byl soudní dohled, popřípadě ústavní výchova. Soud toto nařízení zahájil v měsíci únoru 2008. Objevil se opět problém s doručením, proto byla kontaktována babička nezletilého.

13.3.2008 byl dle zákona o rodině stanoven soudní dohled nad nezletilým. Matka byla soudkyní vyzvána ke spolupráci se školou, která doporučuje ústavní výchovu.

Pracovnice OSPOD mi sdělili, že se děti před ústavní výchovou snaží chránit, proto matce doporučili kontaktovat středisko výchovné péče. Konkrétně se jedná

o konzultaci u doktorky Nesnídalové, za účelem vypracování psychologického posudku.

Soud OSPOD informoval, že je matka na popud státní zástupkyně stíhána za ohrožování mládeže.

V květnu 2008 OSPOD sdělil matce a klientovi, že pokud se situace nezlepší hrozí ústavní výchova. Na základě tohoto varování matka, přislíbila, že syna vezme ke konzultaci k paní dr. Nesnídalové. Pracovnice OSPODU se telefonicky informovala u paní doktorky, zda-li konzultace proběhla, avšak dovídá se, že se z ní matka omluvila z důvodu nemoci.

Ze zprávy ze školy se OSPOD dovídá, že za měsíc červen má nezletilý 200 omluvených vyučujících hodin (omluvenky od lékaře + od matky).

V srpnu 2008 proběhlo šetření v rodině. Při šetření byl přítomný též pětiměsíční nevlastní bratr nezletilého. Matka se neustále ptá proč mají na OSPOD docházet. Byla jim vysvětlena podstata soudního dohledu. Matka se negativně vyjadřovala ke svému stíhání za ohrožování mládeže. Vyšetřování podle jejího názoru psychicky zatěžuje její děti. Z paní dr. Nesnídalové má strach. Bojí se, že jejího syna nechá hospitalizovat na psychiatrii, ale přislíbila, že tam půjde. Uvedla, že nezletilý byl fyzicky napaden ostatními romskými dětmi.

V říjnu 2008 byl vydán samosoudkyní trestní příkaz. Matka je vinna a odsuzuje se za to podle § 217 odst. 1 trestního zákona k trestu odnětí svobody v trvání 6 měsíců, jehož výkon se podle § 58 odst. 1 tr. zákona a § 59 odst. 1 tr. zákona podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání 18 měsíců.

V listopadu 2008 se matka i nezletilý dostavili k pí dr. Nesnídalové. OSPOD si vyžádal od paní doktorky psychologický posudek nezletilého. Dle slov paní doktorky je nezletilý v přímém kontaktu velice neklidný, celý se klepe, nezralý, silně egocentrický. Trpí strachem z doktorů. Je hyperfixován na matku. Matka je jeho komunikačním prostředím, hyperprotektivní. Paní doktorka navrhuje pravidelné docházení do střediska výchovné péče.

Dále se OSPOD informoval, že první sezení u paní dr. Nesnídalové se uskutečnilo dne 21.11. 2008.

V prosinci 2008 přišla zpráva ze školy. Nezletilý narušuje výuku, nevhodně se chová, vykřikuje během hodiny, nadává spolužákům, na napomenutí reaguje ostře. Agresivně jedná nejen se spolužáky, ale i s autoritami. Nezletilého škola hodnotí jako náladového, podrážděného, hysterického s častými záchvaty. Matka se nechová již tak útočně jako v počátku. Usoudila, že s chlapcem není něco v pořádku. Dle jejích slov chlapec reaguje neadekvátně. OSPOD jim navrhnul krátkodobý pobyt v dětském diagnostickém ústavu.

V lednu 2009 se na pozvání OSPODU dostavila matka a tvrdila, že každý čtvrtek navštěvují středisko výchovné péče, a že se chystá kontaktovat pedopsychiatra paní dr. Novotnou. OSPOD však zjistil, že matka lhala. Na středisku výchovné péče byli pouze na úvodní konzultaci a paní dr. Novotnou vůbec nenavštívili. Dále přišla zpráva ze školy, že nezletilý je vyšetřován ve věci napadání spolužáků.

OSPOD si pozval matka s klientem ke konzultaci. Ta uvedla, že dostala strach z policie i blížícího se soudu a objednala syna k pedopsychiatrovi. Návštěva proběhla 5.2.2009, kde nezletilý dostal medikamenty na zklidnění. Matka chce nyní syna umístit do střediska výchovné péče, ale není volné místo. OSPOD jí tedy v této záležitosti chce pomoci, a proto podal žádost o dobrovolný dětský diagnostický pobyt.

V měsíci březnu 2009 se OSPOD účastnil soudního jednání, kde matka aktivně spolupracovala a souhlasila s dobrovolným diagnostickým pobytem svého syna. Přislíbila, že po ukončení pobytu bude klient docházet k paní dr. Novotné.

OSPOD si vyžádal informaci o průběhu pobytu klienta. Diagnostický pobyt proběhl od 14.4. do 12.6.2009. V červnu docházel nezletilý ambulantně. Při pobytu bylo klientovi doporučeno změnit školní prostředí, které bylo následně za pomoci OSPOD dojednáno.

V červenci 2009 přišla na OSPOD informace o podání návrhu na uložení opatření podle §93 – šikana. 21.9.2009 bylo při soudní jednání rozhodnuto od upuštění od uložení opatření z důvodu nedostatku věku.

Poslední zprávy dohledu OSPOD z nového školního prostředí hovoří o snížení absencí, špatném prospěchu. Propadl již 2x. Ze všech předmětů má pětky.

V nízkoprahovém zařízení NZD VIP bylo domluveno doučování. Docházet vydržel do prosince. S nezletilým bylo domluveno, že se při konzultace na OSPOD bude vykazovat žákovskou knížkou. Dostavuje se nepravidelně.

5.6 Diskuse

Na počátku své bakalářské práce jsem si stanovila cíl srovnání dohledů v rámci PSM a v rámci OSPOD. Má první hypotéza pojednávala o tom, že pracovníci PMS a OSPOD budou respektovat metodické postupy dané jejich vnitřními předpisy. Vlastním pozorováním a studií spisové dokumentace jsem se během své praxe přesvědčila o tom, že zaměstnanci opravdu tyto metodiky striktně dodržují. Nezletilým se snaží opravdu pomoci a svým úsilím se je snaží nasměrovat na správnou cestu. Potvrdily se mi též i teoretické poznatky popsané v kapitolách 4 – 6.

Druhá hypotéza, která zněla tak, že dohled vykonávaný PMS a OSPOD je ve své podstatě shodný, se mi nepotvrdila. Dohledy se shodují pouze po formální stránce.

Z reprezentujících kasuistik uvedených v praktické části je patrné, že kroky PMS a OSPOD ve věci dohledu nad nezletilými jsou po formální stránce obdobné. Obě instituce vedou spisovou dokumentaci o klientovi. Do těchto dokumentací jsem měla možnost nahlédnout a zjistila jsem, že jsou si velmi obsahově podobné. PMS i OSPOD si zvou klienty na konzultace, popř. navštěvují klienty přímo v místě bydliště. O této skutečnosti jsem se měla možnost přesvědčit osobní účastí na sociálním šetření a na konzultaci s klientem.

Když se však dostaneme více do hloubky problému, zjistíme, že oba tyto dohledy mají svá vlastní specifika. V rámci svých praxí jsem se měla možnost seznámit s oběma institucemi a objevila jsem tyto velmi zásadní odlišnosti.

Oproti dohledu v rámci OSPOD je dohled probačního úředníka zaměřen především na onu trestnou činnost nezletilého pachatele a na všechny kroky

probačního úředníka směřujících k identifikování rizikových situací klienta. Pracovník PMS se zaměřuje na eliminaci těchto rizik a na zabránění dalšímu pokračování v páchání trestné činnosti nezletilým. Oproti práci OSPOD je rodina a sociální okolí nezletilého pro PMS důležité pouze v tomto kontextu. OSPOD se též snaží zabránit tomu, aby nedocházelo k dalším nepříznivým důsledkům. Neupřednostňuje však pouze práci se samotným klientem, ale klade důraz také na spolupráci s jeho rodiči nebo osobami odpovědnými za jeho výchovu. OSPOD se intenzivně zajímá o rodinné poměry.

Dalším rozdílem, ke kterému jsem v rámci praxe v obou zařízeních dospěla, je, že dohled probačního úředníka, oproti dohledu OSPOD, je více postaven na formě pomoci, neboť není v kompetenci PMS nezletilého poslat povinně na některá vyšetření, či jiné odborné konzultace. Vše je v tomto směru na bázi dobrovolnosti nezletilého, a především jeho zákonných zástupců. U OSPOD již můžeme hovořit nejenom o pomoci, ale spíše o kontrole nezletilého.

Z uvedených kasuistik je názorně vidět, že se tyto dohledy liší též tím, že dohled probačního úředníka, oproti dohledu realizovaným OSPOD, je dán jako povinnost orgánem činným v trestním řízení, tj. povinností nezletilého a zákonných zástupců s nimi spolupracovat. V rámci dohledu jsou úředníci PMS povinni s nimi plánovat další společné kroky a stanovovat si cíle (dohledový plán nezletilého) a pravidelně tyto cíle také vyhodnocovat ve formě zprávy o průběhu dohledu probačního úředníka.

Dohled probačního úředníka je časově omezen na dobu nezbytně nutnou. Podnět k ukončení dohledu dává probační úředník dle vyhodnocení spolupráce s klientem a jeho zákonným zástupci.

ZÁVĚR

V teoretické části jsem stručně zasvětila čtenáře do problematiky kriminality nezletilých, jejích příčin, struktury. Dále jsem jako stěžejní bod práce popisovala kroky PMS a OSPOD ve věci dohledu nad nezletilými.

Při zpracovávání teoretické části jsem se potýkala s problémem, že mnoho publikací je zaměřeno na mládež, popřípadě také na mladistvé. Minimum literatury pojednává pouze o nezletilých. Domnívám se, že ve věci kriminality dětí nemůžeme nezletilost oddělit ostrou hranicí 15-ti let. Problematika nezletilých a mladistvých se svým způsobem prolíná a přímo na sebe navazuje.

Cílem mé práce bylo zasvětit čtenáře do problematiky kriminality dětí a následného dohledu PMS, který jsem porovnávala s dohledem v rámci OSPOD. Tyto dohledy nejsou pouze sankcí pro nezletilého, který vážně porušuje normy stanovené společností, ale jsou také novou šancí, jak najít správnou cestu zpět ke zdařilému životu. Sama jsem se přesvědčila, že při dohledu nad nezletilým nejedná pouze daná instituce, ale je zapotřebí také aktivní činnosti ze strany klienta. Při každé změně v životě je potřeba nejen pomocná ruka kvalifikované síly, kterou PMS a OSPOD jistě jsou, ale také přičinění samotného klienta, který by měl být k tomuto kroku dostatečně motivován.

Dětský věk je velmi problematický a bouřlivý. Obecně však platí, že změna návyků a postojů bývá neefektivnější právě u této věkové kategorie. V rozhovorech se zaměstnanci zařízení jsem se dozvěděla, že pokus o změnu v mnoha případech bohužel selhává. Pokud je však alespoň v několika případech zaznamenán úspěch, má tato snaha smysl.

Hypotéza č. 1 se mi ve své práci zcela potvrdila. Pracovníci obou institucí odvádějí ve věci dohledu nad nezletilými velmi kvalitní práci, při které zodpovědně dodržují metodické standardy dané vnitřními předpisy.

Hypotéza č. 2 se mi nepotvrdila. Možným důvodem je můj zpočátku povrchní náhled na celou problematiku. Až po pečlivém prostudování odborné literatury a po srovnání obou dohledů vyplynulo, že se ve své podstatě velmi liší.

Doufám, že má práce bude přínosem nejen pro laickou veřejnost, ale i pro odborníky. Z rozhovorů s lidmi z laické veřejnosti jsem zjistila, že problematika dohledu nad nezletilými je pro ně velmi neznámou oblastí. Troufám si říci, že ten samý názor platí i pro část odborné veřejnosti. Proto bych si přála, aby má práce přispěla k lepšímu povědomí těch, kteří by se o problematice dohledu nad nezletilými chtěli dovědět více. Také bych byla ráda, kdyby výsledky mé praktické části přispěly k lepšímu pochopení obou dohledů.

Seznam použité literatury

Publikace

BENDL, S. *Neukázněný žák. Cesta institucionální pomoci*. 1. vydání. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-36-4.

JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých*. Sborník. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2003. ISBN 80-244-0793-0.

KRAUSOVÁ, L. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vydání. Praha: ASPI a. s., 2006. ISBN 80-7357-214-1.

KŘÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 2. vydání: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2004. ISBN 80-7040-724-7.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

NOVOTNÁ, V., FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.

NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. 1. vydání. Liberec: Dialog, 2006. ISBN 80-86761-45-2.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5.

PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. *Česká mládež v perspektivě delikvence*. Praha: FF UK, 2007. ISBN 80-86284-68-9.

SCHELLEOVÁ, I. A kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠKOVÁ M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 2. vydání. Písek: Renesance, 1996. ISBN 978-80-86429-36-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-488-8.

VEČERKA, K.; HOLAS, J.; ŠTĚCHOVÁ, M.; DIBLÍKOVÁ, S.; NEUMANN, J. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: IKSP, 2004. ISBN 80-7338-033-1.

VEČERKA, K.; HOLAS, J.; ŠTĚCHOVÁ, M.; DIBLÍKOVÁ, S.; NEUMANN, J. *Sociálně patologické jevy u dětí*. Závěrečná zpráva výzkumu. 1. vydání. Praha: IKSP, 2000. ISBN 80-86008-74-6.

VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z., ADAMCOVÁ, Z. *Zákon o mediaci a probaci*. Komentář. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2002. ISBN 80-86432-32-7.

Zákon č. 109/2009 Sb., *o ústavní výchově*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., *o soudnictví ve věcech mládeže*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů

ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita Zdravotně sociální fakulta, 1998. ISBN 80-7040-306-3.

Internetové zdroje

Grafy populačního vývoje 1950-2008. *Narození a zemřelí v letech 1950-2008*. Praha: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narozeni_a_zemreli_v letech_1950_2008>.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.kriminologie.cz>>.

MAREŠOVÁ, A. *K problematice delikventní mládeže - hlubší pohled na statistické údaje*. *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi* [online]. 2000, roč.33, 4, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2000/00_04/maresova.html>.

Metodický standard probační a mediační služby pro práci s nezletilými [online]. Česká republika: Probační a mediační služba, 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/>>.

Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky [online]. Česká republika : Probační a mediační služba, 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/o-pms/>>.

Probační a mediační služba ČR [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.pmscr.cz>>.

ROZUM, J. *Výzkum nově zavedených prvků Probace* [online]. Praha : IKSP, 2000 [cit. 2009-11-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/250.pdf>>.

ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie* [online]. České Budějovice : Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2007 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <http://www.zsf.jcu.cz/struktura/katedry/radio/informace-pro-studenty/ucebni_texty/ochrana-obyvatelestva-se-zamerenim-na-cbrne-aplikovana-radiobiologie-a-toxikologie-krizova-radiobiologie-a-toxikologie/zaklady-kriminologie.doc/view?searchterm=Řehoř>.

Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti[online]. Dostupné na WWW: <<http://www.portal.justice.cz>>.

Statistická ročenka kriminality. *Trestná činnost osob mladších 15 let - počet osob*. Praha: Odbor dohledu Ministerstva spravedlnosti, 2008 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.

VANTUCH, P. *Ochranná opatření v trestním zákoníku*. Právní rádce : Praktická příručka [online]. 2010-01-27, 1, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-40206950-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku>>.

VEČERKA, K. *Mládež v kriminologické perspektivě* [online]. Praha : IKSP, 2009
[cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/354.pdf>>.

Seznam zkratk

PMS – probační a mediační služba

OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí

SPO – sociálně-právní ochrana

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

IKSP – institut pro kriminologii a sociální prevenci

cit. – citováno

a kol. – kolektiv autorů

s. – strana

roč. - ročník

Srov. - srovnej

Seznam příloh

PŘÍLOHA I: Tabulka č. 1 – Trestná činnost osob mladších 15 let - počet osob. In *Statistická ročenka kriminality*. Praha : Odbor dohledu Ministerstva spravedlnosti, 2008 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.

PŘÍLOHA II: Tabulka č. 2 - Narození a zemřelí v letech 1950-2008. In *Grafy populačního vývoje 1950-2008*. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narozeni_a_zemreli_v letech_1950_2008>.

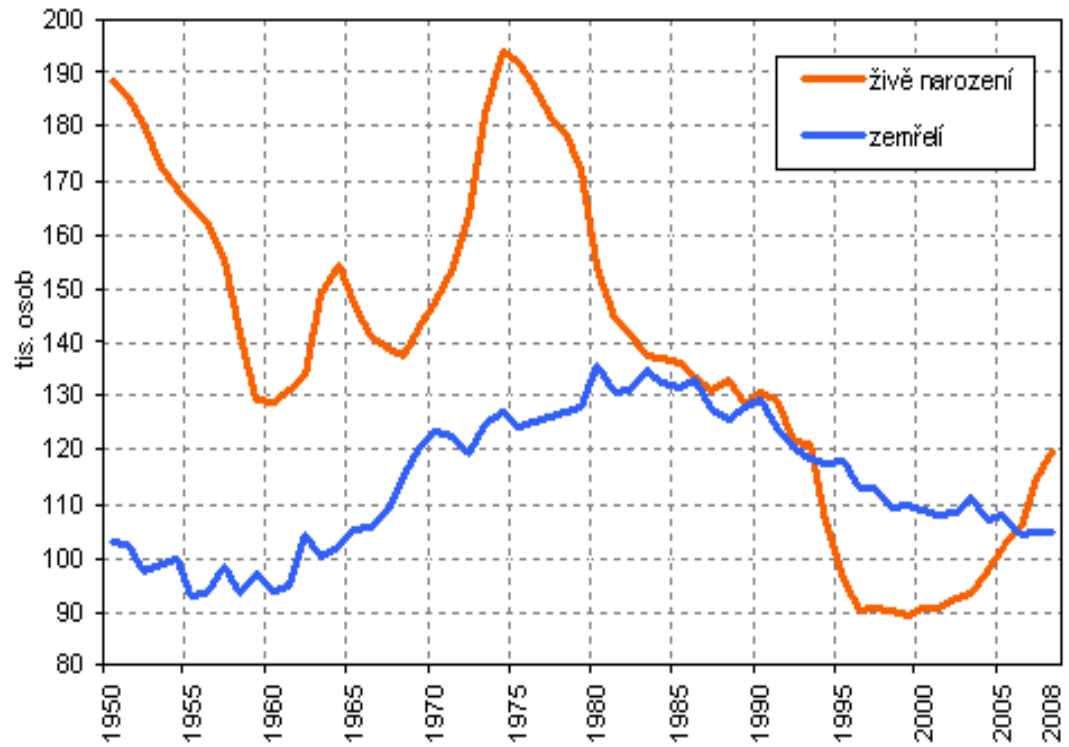
PŘÍLOHA III: Poučení o výkonu opatření - dohledu probačního úředníka u dítěte mladšího 15 let. Vnitřní předpisy Probační a mediační služby České republiky.

**Příloha I. – Tabulka
Trestná činnost osob mladších 15 let**

ROK	ÚZEMÍ								
	ČR	PRAHA	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM
1989	3759	319	466	207	386	651	347	650	733
1990	3524	292	378	234	356	674	362	555	673
1991	4678	424	454	345	627	858	482	715	773
1992	5234	361	661	376	515	1005	639	863	814
1993	6780	410	686	560	685	1020	861	1108	1450
1994	6632	305	694	524	605	1031	913	975	1585
1995	7118	521	752	523	718	1056	798	1056	1694
1996	10899	766	925	762	1046	1798	1231	1582	2789
1997	10296	608	790	647	817	1830	1209	1583	2812
1998	10175	544	843	769	788	1513	1085	1473	3160
1999	10757	560	927	779	872	1513	1189	1511	3406
2000	10313	726	822	925	903	1721	1046	1440	2730
2001	10224	520	945	622	882	1702	1164	1603	2786
2002	6232	307	613	383	652	921	581	912	1863
2003	5724	357	410	382	538	1092	516	898	1531
2004	3977	236	268	246	359	779	416	596	1077
2005	3643	234	201	348	274	676	412	486	1012
2006	3294	196	171	279	253	449	347	563	1036
2007	3040	190	177	239	266	519	409	479	761

Příloha II. – Graf

Narození a zemřelí v letech 1950-2008

Příloha III.

POUČENÍ O VÝKONU OPATŘENÍ – DOHLEDU PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA U DÍTĚTE MLADŠÍHO 15 LET

Dítě mladší patnácti let (dále jen klient/ka) -

Datum narození: -

Probační značka: -

Podmínky opatření – dohledu probačního úředníka, se mj. řídí zákonem č. 218/2003 Sb., odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM).

Podle § 16 odst. 1 ZSM se dohledem rozumí:

- pravidelné sledování klienta v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj;
- pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem

Účelem dohledu (§ 16 odst. 2 ZSM):

- sledování a kontrola chování klienta, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování páchání činu jinak trestného;
- odborné vedení a pomoc klientovi s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl/la řádný život

Klient v rámci dohledu:

- bude spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu bude stanoven na základě plánu výkonu dohledu, na jehož tvorbě a realizaci se bude klient spolupodílet;
- klient a jeho zákonný zástupce bude v rámci dohledu informovat probačního úředníka o:
 - a) místě bydliště, ve kterém se zdržuje, místně kde přebírá poštu, případně o každé změně místa pobytu;

- b) školních poměrech, tzn. O chování a prospěchu ve škole;
- c) dalších důležitých okolnostech souvisejících s uloženým dohledem, například
 - o ukončení nebo přerušování studia, dlouhodobější onemocnění či úrazu nebo
 - o nástupu do zdravotnického či jiného léčebného zařízení;
- klient a jeho zákonný zástupce umožní probačnímu úředníkovi vstup do obydli, ve kterém klient bydlí.

Probační úředník v rámci výkonu dohledu:

- vede konzultace s klientem a s osobami, které se podílejí na jeho výchově, případně i s jinými jemu blízkými osobami a vyhotovuje z každé z nich písemný záznam;
- motivuje a vede klienta k řešení následků činu jinak trestného, především v oblasti vztahu s poškozeným;
- poskytuje klientovi individuální pomoc, zprostředkovává mu další odborné služby v souvislosti s řešením jeho aktuální životní situace;
- informuje klienta a jeho zákonného zástupce o krocích, které v rámci kontroly jeho chování a způsobu života podnikne;
- při méně závažném nebo opakovaném porušení podmínek dohledu může probační úředník uložit klientovi výstrahu. Tyto výstrahy mohou být uloženy nejvýše dvě v průběhu jednoho roku;
- informuje bez zbytečného odkladu příslušný soud o závažném porušení podmínek průběhu dohledu ze strany klienta;
- zpracovává nejméně jednou za 6 měsíců zprávu (nestanoví-li soud jinak), ve které informuje příslušný soud o průběhu výkonu;
- seznámení klienta a jeho zákonného zástupce s obsahem zprávy o průběhu dohledu, kterou podává soudu;
- opatřuje další potřebné informace o klientovi od orgánů státní správy a samosprávy, školského zařízení, poskytovatele probačních programů, orgánů činných v trestním řízení a jiných institucí, a to zejména pokud je klient nedoloží. O této skutečnosti klienta informuje.

Zákonný zástupce klienta:

- spolupracuje s probačním úředníkem tak, jak bude dojednáno v plánu probačního dohledu (nebude-li domluveno jinak),

V.....dne.....2010

.....

zákonný zástupce klienta

Abstrakt

TRÝBOVÁ, J. Dohled nad nezletilými. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Hyková, Ph.D.

Klíčová slova: dohled nad nezletilými, probační a mediační služba (PMS), probační úředník, oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), sociální kurátor, čin jinak trestný, kriminalita dětí, opatření dle zákona 218/2003 Sb., opatření dle zákona o rodině

Práce se zabývá dohledem nad nezletilými v rámci PMS a OSPOD. Teoretická část řeší dohled nad nezletilými ukládaný na základě výchovného opatření dle zákona 218/2003 a též dohled OSPOD, který upravuje zákon o rodině. Dále stručně popisuje kriminalitu dětí, její příčiny, motivaci a strukturu.

Praktická část řeší pomocí kasuistik, studia spisové dokumentace a vlastního pozorování srovnání těchto dvou dohledů. Ve své podstatě se dohledy shodují, ale jsou u nich patrné určité odlišnosti, které jsou v praktické části též uvedeny.

Abstract in English

Supervision of Minors. České Budějovice 2010. The Bachelor work. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Led by Mgr. Kateřina Hyková, Ph.D.

Key words: supervision of minors, Probation and Mediation Service, probation clerk, Department of Social-legal Protection of Children, probation officer, an act, which should be a crime if committed by an adult offender, children criminality, provision under the Act No. 218/2003 Coll., provision under the Family Law Act.

This work focuses on supervision of minors within the bounds of Probation and Mediation Service and the Department of Social-legal Protection of Children. The Theoretical part deals with supervision of minors on the basis of Educational Measures under the Act No. 218/2003 as well as the supervision, which is regulated by the Family Law Act.

This part also comments briefly on children criminality; its causes, motivation and structure.

The Practical part, which applies methods of case reports, study of company records and my own observation, deals with the comparison of the supervisions mentioned above. Although, in its essence, both supervisions agree with each other, there are still certain differences. These facts are also introduced in this part.